

III. ULUSLARARASI
ADLİ BİLİMLER VE HUKUK KONGRESİ
TAM METİN KİTABI

30 Kasım-2 Aralık 2018
ANKARA

Editör
DR. CELÂL İŞIKLAR

2018

ISBN 978-605-7923-63-9

TAM METİN KİTABI

III. ULUSLARARASI ADLİ BİLİMLER VE HUKUK KONGRESİ 30 Kasım-2 Aralık 2018 Ankara

Editör
DR. CELÂL IŞIKLAR

İKSAD YAYINEVİ®

(TC. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINEVİ RUHSAT NUMARASI: 2014/31220)
TÜRKİYE

TR: +90 342 606 06 75 USA: +1 631 685 0 853

E-mail: info@iksad.com

www.iksad.org www.iksadkongre.org

Bu kitabın tüm hakları İKSAD Yayınevi'ne aittir.

Yazarlar etik ve hukuki olarak eserlerinden sorumludurlar.

Iksad Publications - 2018©

Yayın Tarihi: 26.12.2018

ISBN – 978-605-7923-63-9

KONGRE KÜNYESİ

KONGRE ADI

III. ULUSLARARASI ADLİ BİLİMLER VE HUKUK KONGRESİ

TARİHİ VE YERİ

30 Kasım-2 Aralık 2018, Ankara

DÜZENLEYEN KURUMLAR

İKSAD- İktisadi Kalkınma ve Sosyal Araştırmalar Derneği

KONGRE BAŞKANI

Prof. Dr. Mustafa TALAS

DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

MUSTAFA LATİF EMEK

GENEL KOORDİNATÖR

Rahmat ULLAH

YABANCI KONUŞMACILAR

ДАРЬЯ АЛЕЕКСЕВА -Moldova

ELMAN IBISHOV - Azerbaycan

FARHAD MIKAYILOV – Rusya

RAMİZ HASANOV-Azerbaycan

ТАҒАТАРОВА ЖИДЕ ӘЛІМҚЫЗЫ - Kazakistan

АЖИГАЛИЕВА ГУЛЗИРА-Kazakistan

НАЗЫМОВА ЗАУЗА- Kazakistan

Akbar VALADBIGI- Iran

Shahab GHOBADI-Iran

BAGIRZADEH MURAD MANAF OGLU

KONGRE DİLLERİ

Türkçe, İngilizce, Arapça, Rusça

2. ULUSLARARASI AVRASYA ZİRVESİ

DR. ABDULHAMİT ŞUAYB	EL EZHER ÜNİVERSİTESİ
DR. A.S. KİSTAUBAYEVA	AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ABDULHALİM AYDIN	FIRAT ÜNİVERSİTESİ
DR. ABDİKALIK KUNİMJAN	KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ABDİGAPPAR MAVLYANOV	KYRGYZSTAN NATIONAL ÜNİVERSİTESİ
DR. AHMET KULAŞ	AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR AHMED LİD	EL EZHER ÜNİVERSİTESİ
DR. AHMET MAZLUM	CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
DR. AHMET ULUSOY	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR. AİOMİ KITAGAVA	TOHOKU ÜNİVERSİTESİ
DR. AKİRA HIBIKI	TOHOKU ÜNİVERSİTESİ
DR. AKMARAL S. SYRGAKBAYEVA	AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ALİ EROL	EGE ÜNİVERSİTESİ
DR. ALİ RIZA GÜL	ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ALİA R. MASALİMOVA	AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ALLA A. TIMOFEVA	VLADİVOSTOK DEVLET EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ALMA T. AKAJANOVA	ABAY KAZAK MİLLİ PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. AMANBAY MOLDİBAEV	TARAZ DEVLET PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ANATOLİY LOGİNOV	UKRAYNA ŞEVÇENKO LUGAN MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ARMAĞAN KONAK	MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
DR. ARZU ÖZMERDİVANLI	KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
DR. ARZU TUNCER	HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
DR. ASLI GÜLER	ORDU ÜNİVERSİTESİ
DR. A.S. KİDİRŞAYEV	MAKHAMBET U. BATI KAZAKİSTAN DEVLET ÜNİVERSİTESİ
DR. ATIF MUHAMMED EL EKRET	EL EZHER ÜNİVERSİTESİ
DR. AYLAKAŞOĞLU	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. AYSLU B. SARSEKENOVA	ORLEU MİLLİ KALKINMA ENSTİTÜSÜ
DR. AYŞE ATAY	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR. AYTEN ER	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. AYŞE YANARDAĞ	CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
DR. BAHİT KULBAEVA	S.BAYBEŞEV AKTOBE ÜNİVERSİTESİ
DR. BAKİT OSPANOVA	H.AHMET YESEVİ ULUSLARARASI KAZAK-TÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR. BARIŞ YILDIZ	GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
DR. BAZARHAN İMANGALİYEVA	K.ZHUBANOV AKTOBE DEVLET BÖLGE ÜNİVERSİTESİ
DR. BEKİR BULUÇ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. BEKZHAN B. MEYRBAEV	AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. BELGİN AYDINTAN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. BERRİN GÜZEL	ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
DR. B.K.ZAYADAN	AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. BİROL YILDIRIM	KASTAMONU ÜNİ
DR. BOTAGUL TURGUNBAEVA	KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. CANAN GAMZE BAL	KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
DR. CANER KARAVİT	MİMAR SİNAN ÜNİVERSİTESİ
DR. CHOLPON TOKTOSUNOVA	RASULBEKOV KIRGIZ EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ
DR. CİHAN SEÇİLMİŞ	ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

DR. CYNTHIA CORREA	SAO PAULO ÜNİVERSİTESİ
DR. COŞKUN ERDAĞ	AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
DR. D.K.TÖLEGENOVA	MAKHAMBET U. BATI KAZAKİSTAN DEVLET ÜNİVERSİTESİ
DR. DİNARAKHAN TURSUNALİEVA	RASULBEKOV KIRGIZ EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ
DR. DURSUN KÖSE	MEHMET AKİF ERSOYÜNİVERSİTESİ
DR. DZHAKİPBEK A. ALTAEV	AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR.EBRU GÜHER	OSMANIYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
DR. EDA DİNERİ	HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
DR. EDİZ GÜRİPEK	GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
DR. ELBEYİ PELİT	AFYONKOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR. ELENA BELİK VENIAMINOVNA	VLADİVOSTOK DEVLET EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ
DR. EMİN ARSLAN	GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
DR. ENGİN KANBUR	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
DR. ERDİNÇ ŞAHİNÖZ	HARRAN ÜNİVERSİTESİ
DR. ERKAN ALSU	GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DR. EŞREF SAVAŞ BAŞCI	HİTİT ÜNİVERSİTESİ
DR. FATİH TÜRKMEN	KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
DR. FATMA FEHİME AYDIN	YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
DR. FUNDA BUGAN	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR. F. ZİŞAN KARA	AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
DR. GEORGE RUDIC	MONTREAL PEDAGOJİ ENSTİTÜSÜ
DR. G.I. ERNAZAROVA	AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. GULMİRA ABDİRASULOVA	KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. GHULAM DASTGEER	PAKİSTAN AIR UNİVERSİTY
DR. GULŞAT ŞUGAYEVA	DOSMUKHAMEDOV ATYRAU DEVLET ÜNİVERSİTESİ
DR. GUZEL SADYKOVA	KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
DR. GÜLAY KARAMAN	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR. GÜLCAN AVŞİN GÜNEŞ	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR. HACER ARSLAN KALAY	YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
DR. HACER MUTLU DANACI	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
DR. HACI YUNUS TAŞ	YALOVA ÜNİVERSİTESİ
DR. HASAN COŞKUN	GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
DR. HASAN TUTAR	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR. HARUN DEMİRKAYA	KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
DR. HAKAN ÇANDAN	KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
DR. HAKAN EVİN	ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ
DR. HALE ALAN	BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
DR. HALİL AKMEŞE	NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
DR. HANİFİ MURAT MUTLU	GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DR. HATİCE KADIOĞLU ATEŞ	İSTANBUL SABAHATTİN ZAİM ÜNİVERSİTESİ
DR. HATİCE NUR GERMİR	MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR. HAYRİYE IŞIK	NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
DR. HEDİYE ŞİRİN AK	ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
DR. H.KÂMİL BİÇİCİ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. İBRAHİM BOZACI	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR. İBRAHİM KILIÇ	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
DR. İBRAHİM TÜRKERİ	GEBZE TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

DR. İBRAHİM TÜRKÖĞLÜ	FIRATÜNİVERSİTESİ
DR. İLKE BEZEN TOZKOPARAN	FIRAT ÜNİVERSİTESİ
DR. İLYAS AKHİSAR	KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
DR. İLYAS ERPAY	SIİRT ÜNİVERSİTESİ
DR. İRFAN KALAYCI	İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
DR. İSA ÇELİK	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR. İSAEVNA URKİMBAEVA	ABILAY HAN ULUSLARARASI İLİŞKİLER ÜNİVERSİTESİ
DR. İSMAİL GÜMÜŞ	SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
DR. İSMAİL GÜNEŞ	AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
DR. JUN NAGAYASU	TOHOKU ÜNİVERSİTESİ
DR. K.A.TLEUBERGENOVA	KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. KADRİ KURAM	BARTIN ÜNİVERSİTESİ
DR. KADİR ÖZTAŞ	SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
DR. KALEMKAS KALİBAEVA	KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. KARLİGASH BAYTANASOVA	AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. KELES NURMAŞULI JAYLIBAY	KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. KEMAL EROL	YÜZÜNCÜ YILÜNİVERSİTESİ
DR. KENJEHAN MEDEUBAEVA	KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. KENAN İLARSLAN	AFYON KOCATEPEÜNİVERSİTESİ
DR. KENES JUŞUPOV	M. TINIŞBAYEV KAZAK ARAÇ VE İLETİŞİM AKADEMİSİ
DR. KULAŞ MAMİROVA	KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. LATKİN A. PAVLOVIC	VLADİVOSTOK DEVLET EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ
DR. MALİK YILMAZ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR. MAHABBAT ÖSPANBAEVA	TARAZ DEVLET PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. MAHA HAMDAN ALANAĞI	RİYAD KRAL ABDÜLAZİZ TEKNOLOJİ ENSTİTÜSÜ
DR. MAHBUB UL ALAM	BANGLADESH İSLAMİ ÜNİVERSİTESİ
DR. MAİRA ESİMBOLOVA	KAZAKİSTAN NARKHOZ ÜNİVERSİTESİ
DR. MAİRA MURZAHMEDOVA	AL – FARABİ KAZAK MİLLİ ÜNİVERSİTESİ
DR. MERİNA B. VLADİMIROVNA	VLADİVOSTOK DEVLET EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ
DR. MAVLYANOV ABDİGAPPAR	KIRGIZİSTAN ELARALIK ÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET AKSARAYLI	DOKUZ EYLÜLÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET ALİ TÜRKMEÑOĞLÜ	MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET AVCI	MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET BURHANETTİN COŞKUN	OSMANİYE KORKUT ATA ÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET DİKKAYA	KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET EMİN USTA	HARRAN ÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET SAİT ŞAHİNALP	HARRAN ÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET SALİH MERCAN	BİTLİS EREN ÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET OKUR	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET RECEP TAŞ	YÜZÜNCÜ YILÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET TUNÇER	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR. MEHMET YÜCENURŞEN	AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
DR. MELTEM KESKİN KÖYLÜ	AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
DR. METİN KOPAR	ADIYAMAN ÜNİVERSİTESİ
DR. MİCHİO SUZUKI	TOHOKU ÜNİVERSİTESİ
DR. MİNE ERSEVİNÇ	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
DR. MİRAÇ EREN	ONDOKUZ MAYISÜNİVERSİTESİ

DR. MUHAMMED ASIF YOLDAŞ	AVRASYA ÜNİVERSİTESİ
DR. MUHAMMAD ISMAEEL RAMAY	BAHRİA ÜNİVERSİTY
DR. MURAT BAHADIR	ERZURUM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR. MURAT YILMAZ	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR. MURATHAN KEHA	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
DR. MUSTAFA AKMAN	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
DR. MUSTAFA ÇAKIR	KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
DR. MUSTAFA ÇAĞLAYANDERELİ	MERSİN ÜNİVERSİTESİ
DR. MUSTAFA KARAAĞAÇLI	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. MUSTAFA METE	GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
DR. MUSTAFA ŞİT	HARRAN ÜNİVERSİTESİ
DR. MUSTAFA TALAS	NİĞDE ÖMER HALİSDEMİR ÜNİVERSİTES
DR. MUTLU ÖZGEN	T.C. BAŞBAKANLIK VAKIFLAR GENEMÜDÜRLÜĞÜ
DR. NADEJDA HAN	E.A. BUKETOV KARAGANDA DEVLET ÜNİVERSİTESİ
DR. NECATİ DEMİR	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. N. GAMZE ILICAK	İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
DR. NİHAN BİRİNCİOĞLU	KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR. NOBUAKI TAKEDA	SAPPARO CITY ÜNİVERSİTESİ
DR. N.N. KERMANOVA	KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. NURAN AKŞİT AŞIK	BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
DR. NURETTİN BELTEKİN	MARDİN ARTUKLU ÜNİVERSİTESİ
DR. NURAY PAMUK ÖZTÜRK	ANKARA ÜNİVERSİTESİ
DR. NURİ KAVAK	ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. OKTAY AKTÜRK	AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
DR. OSMAN KUBİLAY GÜL	CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
DR. OZAN DENİZ YALÇINKAYA	DİCLE ÜNİVERSİTESİ
DR. ÖMER ÇAKIN	ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
DR.ÖMER OKAN FETTAHLIOĞLU	KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
DR. RAHMİ YÜCEL	ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
DR. RÖVŞEN MEMMEDOV	SUMGAYIT DEVLET ÜNİVERSİTESİ
DR. RAMAZAN KHALİFE	EL EZHER ÜNİVERSİTESİ
DR. RUSTEM KOZBAGAROV	M. TINIŞBAYEV KAZAK ARAÇ VE İLETİŞİM AKADEMİSİ
DR. SABİNA ABİD	ARTVİN ÇORUH ÜNİVERSİTESİ
DR. SADETTİN PAKSOY	KİLİS 7 ARALIK ÜNİVERSİTESİ
DR. SUSIN HASENEYN EL-HUDHUDİ	EL EZHER ÜNİVERSİTESİ
DR. SALİH YEŞİL	KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
DR. SARASH KONYRBAEVA	KAZAK DEVLET KIZLAR PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. SEDAT CERECİ	MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
DR. SELAHATTİN AVŞAROĞLU	NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
DR. SELİN SERT SÜTÇÜ	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
DR. SERKAN ÇALIŞKAN	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
DR. SEVCAN YILDIZ	AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
DR. ŞABAN ÇETİN	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ŞAFAK KAYPAK	MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
DR. ŞARA MAJITAYEVA	E.A. BUKETOV KARAGANDA DEVLET ÜNİVERSİTESİ
DR. TANSU HİLMİ HANÇER	MARMARA ÜNİVERSİTESİ
DR. TSENDİN BATTULGA	MOĞOLİSTAN DEVLET ÜNİVERSİTESİ

DR. T.O. ABISEVA	KAZAKH STATE WOMEN'S TEACHER TRAINING UNIVERSITY
DR. UĞUR KURTARAN	KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
DR. ULBOSIN KIYAKBAEVA	ABAY KAZAK MİLLİ PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ
DR. USAM FARUK İMAM	EL EZHER ÜNİVERSİTESİ
DR. ÜMMÜGÜLSÜM CANDEĞER	T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
DR. ÜMRAN TÜRKYILMAZ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. VECİHİ SÖNMEZ	YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
DR. VERA ABRAMENKOVA	RUSYA AİLE VE EĞİTİM ÇALIŞMALARI ENSTİTÜSÜ
DR.VEYSEL BOZKURT	İSTANABUL ÜNİVERSİTESİ
DR. VEYSEL ÇAKMAK	AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
DR. VLADEMİR VISLIVİY	UKRAYNA MİLLİ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
DR. WALİ RAHMAN	SARHAD UNIVERSITY OF SCIENCE & INFORMATION
DR. YANG ZITONG	WUHAN ÜNİVERSİTESİ
DR. YASEMİN ERTEK MORKOÇ	MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
DR. YASİN ÇAKIREL	KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
DR. YASİN DÖNMEZ	KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
DR.YAVUZ SELİM DÜĞER	DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
DR. YOSHIO KANAZAKI	TOHOKU UNIVERSITY
DR.YUNUS EMRE TANSÜ	GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
DR. YÜCEL GELİŞLİ	GAZİ ÜNİVERSİTESİ
DR. ZİA UR REHMAN	A/P NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY

summit

II. ULUSLARARASI AVRASYA ZİRVESİ PROGRAMI

III. Uluslararası Adli Bilimler ve Hukuk Kongresi

KONGRE YERİ: ALBA OTEL, ANKARA

30 Kasım-2 Aralık 2018

- Lütfen sunumlarınızı hem Power Point hem PDF olarak yanınızda bulundurunuz
- Oturumunuzdan en geç 15 dk. öncesinde kayıt yaptırabilirsiniz
- Katılım belgeleriniz oturum bittikten sonra Oturum Başkanı tarafından verilecektir

summit

I ARAUK. 2018

CUMARTESİ: 9.30-13.30

SALON: 2

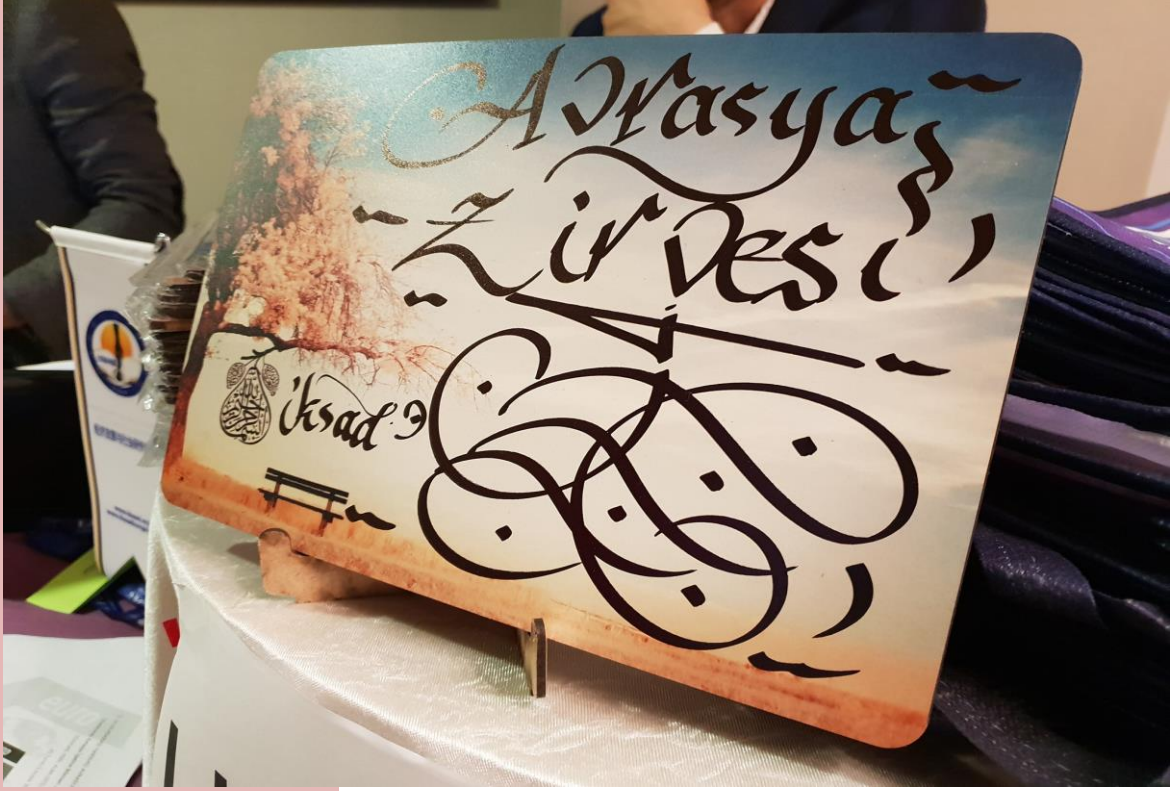
OTURUM BAŞKANI: DOÇ. DR. OZAN CAN

BİLDİRİ ADI	YAZARLAR
DİSİPLİN VE CEZA HUKUKU BAKIMINDA İNTİHAL	ARŞ. GÖR. DURMUŞ KILINÇ
CUMHURBAŞKANLIĞI OFİSLERİNİN İDARİ TEŞKİLAT İÇİNDEKİ YERİ	DR. ÖĞR. ÜYESİ MÜZEYYEN EROĞLU DURKAL
İŞ MAHKEMELERİ KANUNUNDA 2017 DEĞİŞİKLİKLERİ YARGININ PİYASALAŞTIRILMASI MI?	DR. ÖĞR. ÜYESİ H. GÖKÇE ZABUNOĞLU DOÇ. DR. ABDURRAHMAN SAYGILI
HİTLERİZM ÜZERİNDEN SOYKIRIM VE İNSANLIĞA KARŞI ŞUÇLARA BİR BAKIŞ DENEMESİ	DOÇ. DR. ABDURRAHMAN SAYGILI DR. ÖĞR. ÜYESİ H. GÖKÇE ZABUNOĞLU
ELEKTRONİK KAMBIYO SENETLERİ	DOÇ. DR. OZAN CAN DR. ÖĞR. ÜYESİ EMRE KALENDER
ABD'DE BAŞKANLIK KARARNAMELERİ İLE TÜRKİYE'DE CUMHURBAŞKANLIĞI KARARNAMELERİ ARASINDAKİ FARKLAR	DR. ÖĞR. ÜYESİ CENGİZ ARIKAN ARŞ. GÖR. DR. YASİN AYDOĞDU
ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ KAPSAMINDA KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI	ARŞ. GÖR. DR. YASİN AYDOĞDU DR. ÖĞR. ÜYESİ CENGİZ ARIKAN
CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİ SONRASI YASAMA KISINTILARI	DR. CELÂL İŞIKLAR
DAVETLİ KONUŞMACI	YASEMİN AĞAOĞLU
YORK ANVERS KURALLARI (2004 – 2016) VE TÜRK TİCARET KANUNU'NDA MÜŞTEREK AVARYA	DR. ÖĞR. ÜYESİ ŞENGÜL ŞANLIER
ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DOĞU AKDENİZDE'Kİ HİDROKARBON KAYNAKLARININ ARANMASI, ÇIKARILMASI VE TAŞINMASINDA TÜRKİYE'NİN TEMEL YETKİLERİ	DR. ÖĞR. ÜYESİ ŞENGÜL ŞANLIER
FEDERALISM AND PERSPECTIVES OF DEMOCRACY	AKBAR VALADBİĞİ SHAHAB GHOBADI

AZERBAJCANIN BÖLGE ÜLKELERİYLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ	ELMAN İBİŞOV FARHAD MİKAYİLOV RAMİZ HASANOV
A VIEW FROM THE POSITION OF STRATEGIC SOCIOLOGY ON THE MISSION OF HIGHER EDUCATION IN THE KNOWLEDGE SOCIETY	ASST. PROF. BAGIRZADEH MURAD MANAF OGLU
UPDATED EDUCATION - GUARANTEE OF PROMOTING THE VALUES OF PATRIOTISM OF KAZAKHSTAN	TANGATAROVA ZH. & AZHİGALİYEVA G. & NAZYMOVA Z.
ЭТИКО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ БИМЕДИЦИНСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ НА ЧЕЛОВЕКЕ И НА ЖИВОТНЫХ: "НЮРНБЕРГСКИЙ КОДЕКС"	ДАРЬЯ АЛЕЕКСЕВА
CALLIPHORIDAE (INSECTA: DIPTERA) TÜRLERİNİN YÜZEYSEL GÖMÜLERDE EKO-FAUNİSTİK BAKIMDAN ARAŞTIRILMASI	AYSEL KEKİLLİOĞLU MUKADDES BAŞAR
ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK VE İMAR BARIŞI	AYSEL KEKİLLİOĞLU H. KÜBRA KEKİLLİOĞLU AHMET A. T. ARINAN

summit

FOTOĞRAF GALERİSİ

III. ULUSLARARASI ADLİ BİLİMLER VE HUKUK KONGRESİ

KONGRE KÜNYESİ	i
BİLİM KURULU	ii
PROGRAM	iii
FOTOĞRAFLAR	iv
İÇİNDEKİLER	v

TAM METİNLER

DURMUŞ KILINÇ <i>DİSİPLİN VE CEZA HUKUKU BAKIMINDA İNTİHAL</i>	1-8
ŞENGÜL ŞANLIER <i>ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DOĞU AKDENİZDE'Kİ HİDROKARBON KAYNAKLARININ ARANMASI, ÇIKARILMASI VE TAŞINMASINDA TÜRKİYE'NİN TEMEL YETKİLERİ</i>	9-18
ŞENGÜL ŞANLIER <i>YORK ANVERS KURALLARI (2004 - 2016) VE TÜRK TİCARET KANUNU'NDA MÜŞTEREK AVARYA</i>	19-29
YASİN AYDOĞDU, CENGİZ ARIKAN <i>ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ KAPSAMINDA KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI</i>	30-39

DİSİPLİN VE CEZA HUKUKU BAKIMINDA İNTİHAL

ARŞ. GÖR. DURMUŞ KILINÇ

ÖZET:

İntihal, Türk Hukuk Lügatı'nda "Başkasına ait bir telifi, güzel sanatlardan bir eseri kendisine nispet etmek; bir kitabın ibarelerini, musiki bestesinin namelerini, takdim ve tehir ile veya baştan başa his olunur derecede ifade tarzını tahrif ile kendi namına vermek" şeklinde yer almaktadır. Tanımı itibariyle intihal, bilimsel çalışmaların ötesinde tüm fikir ve sanat eserleri kapsamaktadır. Kişinin yarattığı bilimsel, edebi ve sanatsal eserlerden doğan maddi ve manevi çıkarların korunması temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir (İnsan Hakları Bildirgesi m. 27/2). Bu nedenle intihal, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda bir suç olarak tanımlanmıştır. Ceza hukuku boyutu dışında, intihal yapan kişinin kapsam dâhilinde olması halinde, disiplin yaptırımı da öngörülmüştür. Bu çalışmada intihal kavramı ceza hukuku ve disiplin hukuku bağlamında ele alınarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İntihal, fikir ve sanat eserleri, yaptırım

1. İNTİHAL KAVRAMI

İntihal kavramı yeni bir kavram olmayıp oldukça eskidir. İngilizcedeki "*plagiarism*" kelimesinin kökeni olan Latince "*plagiare*", kelime anlamı olarak adam kaçıрма demektir. Günümüzdeki anlamıyla kelimeyi kullanan ise M.S. 1. yy'da şiirlerinin başka şairlerce çalınmasından mustarip olan şair Martialis'dir (MS. 40-104)¹. İntihale başvurulmasının sebebi kazanç elde etmek olabileceği gibi gösteriş yapma isteği veya umursamazlık da olabilir².

Fikir ve Sanat Eserleri Kanununa (FSEK) göre eser, sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini ifade etmektedir. Bu kapsamdaki her türlü fikir ve sanat ürünü hukuk düzeni tarafından korunmaktadır. Kişinin yarattığı bilimsel, edebi ve sanatsal eserlerden doğan maddi ve manevi çıkarların korunması temel bir insan hakkıdır (İnsan Hakları Bildirgesi m. 27/2). Fikir ve sanat eserlerine yönelik tehditlerden birisi ise intihaldir. İntihal, Türk Hukuk Lügatı'nda "*Başkasına ait bir telifi, güzel sanatlardan bir eseri kendisine nispet etmek; bir kitabın ibarelerini, musiki bestesinin namelerini, takdim ve tehir ile veya baştanbaşta his olunur derecede ifade tarzını tahrif ile kendi namına vermek*"³ şeklinde yer almaktadır. İntihal denildiğinde akla ilk olarak bilimsel eserler gelebilir de FSEK tarafından eser olarak değerlendirilen tüm ürünler için söz konusu olabilecektir.

¹ "plagiarism", Online Etymology Dictionary, <https://www.etymonline.com/word/plagiarism> (20.11.2018).

² BAILEY Jonathan "The Psychology of Plagiarism", <https://www.plagiarismtoday.com/2005/09/22/the-psychology-of-plagiarism/> (20.11.2018).

³ **Türk Hukuk Lügatı**, Haz. Türk Hukuk Kurumu, 3. Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1991, s. 163.

Bir başkasının eserini kendi eseri gibi göstermek, kaynak göstermeden alıntı yapmak veya yapılan alıntılara ilişkin yetersiz, yanlış veya aldatıcı nitelikte kaynak göstermek intihal olarak değerlendirilecektir⁴. Eserin tamamı veya bir kısmı intihale konu olabilir. Fakat intihalin söz konusu olabilmesi için özgün eserdeki hususiyetin de çalıntı esere aktarılması gerekir. Bir eserden esinlenen fakat eser sahibinin kendi özgünlüğünü yansıtarak oluşturduğu eserlerde intihal söz konusu değildir⁵. Yeni fikir ve sanat eserlerinin üretilmesi diğer eserlerden yararlanma ile mümkündür. Hukuka uygun olarak yapılan bu yararlanmaya iktibas denmektedir. FSEK'in 31'inci maddesi ve devamında genel menfaat gereğince eserlerden yararlanma yolları düzenlenmiştir. İktibas serbestisi başlıklı 35'inci maddeye göre iktibas, alenilemiş bir eserin bazı cümle ve fıkralarının müstakil bir ilim ve edebiyat eserine alınması; yayımlanmış bir bestenin en çok tema, motif, pasaj ve fikir nevinden parçalarının müstakil bir musiki eserine alınması; alenilemiş güzel sanat eserlerinin ve yayımlanmış diğer eserlerin, maksadın haklı göstereceği bir nispet dahilinde ve münderacatını aydınlatmak maksadiyle bir ilim eserine konulması; alenilemiş güzel sanat eserlerinin ilmi konferans veya derslerde, konuyu aydınlatmak için projeksiyon ve buna benzer vasıtalarla gösterilmesi hallerinde mümkündür. İktibas halinde iktibasın yapıldığı belirtilmeli, eser ve eser sahibinin adı, iktibasın alındığı yer gösterilmelidir. İntihal usulüne uygun yapılmayan iktibastır denilebilir. Alıntılarının nasıl ve ne şekilde yapılacağı, eserlerin yazımında uyulması gereken kurallar üniversiteler, dergiler veya enstitüler gibi ilgili kurumlarca belirlenmektedir. Bu kurallara uyulduğu takdirde intihal iddiasıyla karşılaşılacaktır. İntihale karşı FSEK kapsamında hukuki sorumluluk ve başvurulabilecek davalar yanında ceza ve disiplin hukuku alanlarında da düzenlemeler bulunmaktadır. Failin statüsüne etkisi nedeniyle ceza ve disiplin sorumluluğu incelemeyi öncelikli gördüğümüzden sadece bunlara değineceğiz.

2. CEZA HUKUKU BAKIMINDAN İNTİHAL

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 71'inci maddesinde bu kanun kapsamındaki suçlara yer vermektedir. İntihal suçları da bu maddede işlenen fiillere göre ayrı ayrı düzenlenmektedir.

2.1. Başkasına ait eseri sahiplenmek (m.71/1-2)

Eser sahibi, eserini kendi adıyla veya müstear adıyla ya da adsız olarak umuma arz etme hakkına sahiptir (m. 15). Bu eser sahibinin tabii hakkıdır. Bir eserin isimsiz olarak ya da müstear isimle kamuya arz edilmiş olması onun bu korumalardan yararlanamayacağı anlamına gelmez⁶. Bu tür bir eserden alıntı yapılırken yine gerekli kurallara uyulmalıdır.

⁴ ÖZTAN Fırat, **Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku**, Ankara 2008, s. 203; TEKİNALP Ünal, **Fikri Mülkiyet Hukuku**, 5. Bası, İstanbul 2012, s. 156.

⁵ TEKİNALP, s. 156; YAVUZ Levent/ ALICA Türkay/ MERDİVAN Fethi, **Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Yorumu**, C:1, Ankara 2013, s. 1280.

⁶ TEKİNALP, 157.

Başkasına ait esere, kendi eseri olarak sahiplenmek intihal suçlarından biridir. Fail eserin sahibinin isminin yerine kendi ismini koyarak eseri sahiplenmektedir. Eser sahibi olarak kendisini gösteren kişinin bunu topluma arz etmesi gerekir. Sadece kişisel alanında başkasının eserine kendi ismini veren kişi açısından bu suç oluşmaz⁷. Sahiplenme fiilinin “dağıtmak” ya da “yayımlamak” suretiyle işlenmesi hali ise nitelikli hal olarak düzenlenmiştir. İntihal yapılan eserin kamuya ulaştırılması bu yollarla yapılacağında suçun işleniş şekli nitelikli hal olarak düzenlenmiştir⁸. Dağıtmak fiili ücretsiz gerçekleştirilmesi nedeniyle satmaktan farklıdır⁹. Yayımlamak ise, eserin çoğaltma ile elde edilen nüshalarının herhangi bir şekilde ticaret mevkiine konulmasıdır (m.7).

Suçun basit halinde altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası öngörülürken, nitelikli hali için cezanın üst sınırı beş yıldır. Ayrıca verilecek hapis cezasının adli para cezasına çevrilemeyeceği düzenlenmiştir. Sanık hakkında, diğer şartların sağlanması halinde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 231’inci maddesine göre hükmün açıklanmasının geri bırakılması ya da 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 51’inci maddesine göre hapis cezasının ertelenmesi kararı verilmesi mümkündür.

2.2. Kaynak göstermeksizin iktibasta bulunma (m. 71/1-3)

FSEK’in 31’inci maddesi ve devamında genel menfaat gereğince eserlerden yararlanma yolları düzenlenmektedir. 35’inci maddede ise yapılacak alıntının hukuka uygun olması için uyulması gereken kurallar düzenlenmiştir. Bir eserin belli bir kısmından yararlanılması halinde, yararlanılan esere ilişkin bilgilerin belirtilerek kaynak olarak gösterilmesi gereklidir. Alıntının kaynağının gösterilmemesi intihalin tipik halidir. Yapılacak alıntılarda alıntının kaynağının gösterilmemesi hali suç olarak düzenlenmiştir. Bu halde fail, başka bir eserin bir kısmını kendi eserinde kullanmakta fakat alıntının kaynağını göstermemektedir. Bir eserden kaynak göstermeden iktibasta bulunan failin fiilini üçüncü şahısların öğrenebilmesine imkân verecek şekilde sunması gereklidir¹⁰.

Kaynak göstermeksizin iktibasta bulunma suçunun cezası altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezasıdır. Sanık hakkında, diğer şartların sağlanması halinde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 231’inci maddesine göre hükmün açıklanmasının geri bırakılması ya da 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 51’inci maddesine göre hapis cezasının ertelenmesi kararı verilmesi mümkündür.

2.3. Yetersiz, yanlış veya aldatıcı mahiyette kaynak gösterme (m.71/1-5)

İntihalin bir başka işleme şekli de alıntıya ilişkin yetersiz, yanlış ya da aldatıcı nitelikte kaynak göstermedir. Bu halde fail şeklen kaynak göstermektedir fakat kaynağa yapılan atıf usule aykırı ya da aldatıcı niteliktedir. Yapılan alıntının belli olacak şekilde yapılması ve belirtilmesi gereklidir.

⁷ YAZICIOĞLU R. Yılmaz, Fikri Mülkiyet Hukukundan Kaynaklanan Suçlar, İstanbul 2009, s. 246.

⁸ YAZICIOĞLU, s. 248.

⁹ YAZICIOĞLU, s. 249.

¹⁰ YAZICIOĞLU, 261; DEMİRAL BAKIRMAN Büşra, “İntihal Suçları”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2015, (s.57-77) s. 68.

Suçun işlenmesi için gerekli olan seçimli hareketler birbirleriyle kesişebilecek niteliktedir. Yetersiz kaynak gösterme yapılan alıntıda gerekli olan hususların belirtilmemesi halinde ortaya çıkar. Eser ve sahibinin adının ve iktibas yapılan kısmın gösterilmesi gerekirken bunların belirtilmemesi halinde suç oluşacaktır. Bilimsel eserlerde ise ayrıca iktibas olarak alınan kısmın asıl eserde bulunduğu yerin gösterilmesi gerekir¹¹.

Yanlış kaynak gösterme gösterilen kaynağın doğru olmaması, atıf yapılan eserde olmayan bir hususa yollama yapılması halinde ortaya çıkabilir¹². Aldatıcı nitelikte olan kaynak gösterme ise iktibasın içinde yer alan bilgilerin gerçek dışı veya yanıltıcı nitelikte olması halidir¹³.

Diğer suç tiplerinde olduğu gibi bu fiilin de kamuya sunulması halinde suç oluşacaktır¹⁴. Yetersiz veya yanlış kaynak gösterme hali ancak kasten yapıldığında cezalandırılabilir¹⁵. Zira kişinin hata ile bu tür bir yanlışlık yapması mümkündür.

Bir eserle ilgili olarak yetersiz, yanlış veya aldatıcı mahiyette kaynak gösterme suçu için altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (m.71/1-5). Sanık hakkında, diğer şartların sağlanması halinde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 231'inci maddesine göre hükmün açıklanmasının geri bırakılması ya da 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 51'inci maddesine göre hapis cezasının ertelenmesi kararı verilmesi mümkündür. Ceza sınırının 6 aya kadar olması sebebiyle, dava açılmadan CMK 171/2'ye göre kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilir.

İntihal suçları kapsamındaki bu üç suç ancak kasten işlenebilir¹⁶. Bu suçlar hakkındaki soruşturma ve kovuşturma yapılması şikâyete bağlıdır. Yapılacak şikâyette hak sahiplerinin veya üyesi oldukları meslek birliklerinin haklarını kanıtlayan belge ve sair delilleri Cumhuriyet başsavcılığına vermeleri gerekir. Aksi halde kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilir (m.71/1)¹⁷.

3. DİSİPLİN HUKUKU BAKIMINDAN İNTİHAL

İntihal fiilini işleyen failin öğrenci ya da kamu görevlisi olması halinde disiplin sorumluluğu gündeme gelecektir. Öğretim elemanları açısından 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 2/12/2016 tarihli 6764 sayılı Kanununun 26'ncı maddesiyle değişik 53'üncü maddesinin beşinci fıkrasında intihal fiili disiplin suçu olarak düzenlenmiştir.

Öğrenciler açısından ise 28388 sayılı Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği'nin 7'nci maddesinin ilk fıkrasının f bendinde "*Seminer, tez ve yayınlarında intihal yapmak*", yükseköğretim kurumundan bir yarıyıl için uzaklaştırma cezasını gerektiren disiplin suçları arasında

¹¹ TEKİNALP, s. 340; DEMİRAL BAKIRMAN, s. 68.

¹² TEKİNALP, s. 340; DEMİRAL BAKIRMAN, s. 68

¹³ DEMİRAL BAKIRMAN, s. 68

¹⁴ DEMİRAL BAKIRMAN, s. 68

¹⁵ YAZICIOĞLU, s. 272

¹⁶ DEMİRAL BAKIRMAN, s. 71

¹⁷ DEMİRAL BAKIRMAN, s. 75

sayılmıştır. Öğrencinin öğrenim faaliyetleri kapsamında yapacağı seminer, tez ve yayınlarda intihal fiilini işlemesi uzaklaştırma cezası ile cezalandırılmaktadır.

Devlet memurları açısından ise 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda intihal fiili ayrıca bir disiplin suçu olarak düzenlenmemiştir. Bu nedenle devlet memurları açısından ceza kovuşturması neticesinde aldıkları cezanın niteliğine göre memurun statüsü üzerinde etki doğuracaktır.

1. Öğretim elemanlarının disiplin sorunluluğu bakımından intihal

Öğretim elemanlarına ilişkin disiplin cezaları 2547 sayılı Kanunda düzenlenmeden evvel 21.08.1982 tarihli Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı Ve Memurları Disiplin Yönetmeliği'nde düzenlenmekteydi. Yönetmeliğin 11'inci maddesine göre, “*Bir başkasının bilimsel eserinin veya çalışmasının tümünü veya bir kısmını kaynak belirtmeden kendi eseri gibi göstermek*” üniversite öğretim mesleğinden çıkarma cezası ile cezalandırılmaktaydı. Düzenlemede başkasına ait eserinin sahiplenilmesi ve kaynak göstermeden iktibasta bulunma fiilleri cezalandırılırken; ayrıca yetersiz, yanlış veya aldatıcı atıf yapma fiili düzenlenmemiştir.

Anayasa'nın 130'uncu maddesinin 9'uncu fıkrası gereğince, öğretim elemanlarının disiplin ve ceza işlerinin kanunla düzenlenmesi açıkça düzenlendiğinden söz konusu yönetmelik açıkça anayasaya aykırıydı. Söz konusu hukuka aykırılığa 2547 sayılı Kanunun 53'üncü maddesinin b bendindeki öğretim elemanları, memur ve diğer personeline ilişkin disiplin hükümlerinin Yükseköğretim Kurulunca belirleneceğine dair hüküm müsaade etmekteydi¹⁸. Üniversite öğretim mesleğinden çıkarma cezası ise ne 2547 sayılı Kanunda ne de 657 sayılı Kanunda düzenlenmekteydi. Disiplin cezalarının açıkça kanunla belirlenmesi gerekliliği nedeniyle üniversite öğretim mesleğinden çıkarma cezası kanuna aykırı bulunmaktaydı. Danıştay bu gerekçelerle ilgili düzenlemenin iptaline karar vermiştir¹⁹.

Danıştay'ın iptal kararı neticesinde intihal fiilinin cezalandırılması için disiplin hukuku yönünden dayanağın kalmaması nedeniyle bu dönemdeki fiiller açısından herhangi bir disiplin yaptırımı uygulanamaz hale gelmiştir²⁰. Disiplin cezalarının ve soruşturma usulünün gerekli hukuki dayanaktan yoksun olarak gerçekleştirilmesi soruşturma sürelerini uzatmış, gereksiz yere zaman kaybına sebep olmuş ve bu fiillerin cezasız kalmasına sebep olmuştur²¹. Bu durumun önüne geçmek için Yükseköğretim Kurulu 29 Ocak 2014 tarihli ve 28897 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelik ile Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı Ve Memurları Disiplin Yönetmeliği'nde

¹⁸ “Öğretim elemanları, memur ve diğer personelin disiplin işlemleri, disiplin amirlerinin yetkileri, devlet memurlarına uygulanan usul ve esaslara göre Yükseköğretim Kurulunca düzenlenir”.

¹⁹ DİDDGK, E. 2007 / 1815 K.2012 / 1218 T. 20.09.2012,

<http://www.hukukturk.com/Goster.aspx?v=JBH6PCA7Y452SA7BX65ZPD326Z6WDUGTTLK3QOGRFSMV RU6PBUS6JXS4Y49YE6SBQZMRB3ETCFW7R> (20.11.2018).

²⁰ Konu ile ilgili ayrıntılı değerlendirme için bkz: DEMİRCİOĞLU Mustafa Yaşar, “Üniversitelerde 2014 Yılından Önce İşlenen İntihal Suçlarıyla İlgili Disiplin Soruşturması ve Cezalandırma Sistemi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2014, S.4, (s.327-362)

²¹ DEMİRCİOĞLU, s. 359.

III. ULUSLARARASI ADLİ BİLİMLER VE HUKUK KONGRESİ

değişikliğe gitmiştir. Değişiklik ile “*Bir başkasının bilimsel eserinin veya çalışmasının tümünü veya bir kısmını kaynak belirtmeden kendi eseri gibi göstermek*” fiilinin Yönetmeliğin 11’inci maddesinde kamu görevinden çıkarma cezası ile cezalandırılacağı düzenlenmiştir. Böylece intihal fiilinin cezası arttırılmış ve 657 sayılı Kanunda belirtilen bir yaptırım öngörülmüştür²². Fakat öngörülen cezanın ağır ve orantısız olması uygulanmasında tereddütlere yol açabilecek nitelikteydi²³.

2547 sayılı Kanunda disiplin cezalarının neler olduğuna dair bir hüküm olmaması nedeniyle 6528 sayılı Kanunun²⁴ 7’nci maddesi ile 2547 Sayılı Kanunun 53’üncü maddesinin (b) fıkrası “*Öğretim elemanları, memur ve diğer personele uygulanabilecek disiplin cezaları uyarma, kınama, yönetim görevinden ayırma, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması, üniversite öğretim mesleğinden çıkarma ve kamu görevinden çıkarma cezalarıdır. Hangi fiillere hangi disiplin cezasının uygulanacağı, bu bentte sayılan kişilerin disiplin işlemleri ve disiplin amirlerinin yetkileri, Devlet memurlarına uygulanan usul ve esaslar da göz önüne alınmak suretiyle Yükseköğretim Kurulunca düzenlenir*” şeklinde değiştirilmiştir. Bu hüküm ile Danıştay’ın benzer gerekçelerle Yönetmelik hükmünü iptal etmesinin önüne geçilmek istenmiştir. Anayasaya aykırılığı gerekçesiyle açılan dava neticesinde Anayasa Mahkemesi, söz konusu hükmün suç ve cezaların kanuniliği ve kamu görevlilerine ilişkin disiplin hükümlerinin kanunla düzenlenmesi ilkelerine aykırılık oluşturduğu gerekçesiyle fıkranın ikinci cümlesini iptal etmiştir²⁵. Zira söz konusu hüküm öğretim Anayasasının açık hükümlerine rağmen disipline ilişkin hükümlerin belirlenmesini idareye bırakmaktaydı. Bu nedenle suç ve cezaların belirliliği ve kanuni güvenceler sağlanmamaktaydı.

Anayasa Mahkemesi’nin kararı ile Yönetmelik hükümleri dayanaksız ve uygulanamaz hale gelmiştir. Anayasa Mahkemesi iptal kararının yürürlüğe girmesi için dokuz aylık bir süre belirlemiş olmasına rağmen Danıştay, açıkça Anayasaya aykırılığı ortaya çıkan ve iptal edilen hükme dayanarak idari işlem tesis edilemeyeceği gerekçesiyle bu dönemde verilen disiplin cezalarının iptaline karar vermiştir²⁶. Danıştay’ın ve Anayasa Mahkemesinin kararları ve Anayasa’nın açık hükmü doğrultusunda konuyla ilgili kanuni düzenleme yapılmasının gerekliliği açıkça ortaya çıkmıştır.

Yaşanan bu tarihsel süreç neticesinde 2547 sayılı Kanunun 53’üncü maddesi 2/12/2016 tarihinde 6764 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle günümüzdeki halini almış, devlet ve vakıf yükseköğretim kurumlarının öğretim elemanları, memur ve diğer personeline uygulanabilecek disiplin cezaları ve diğer hükümleri nihayet kanunla düzenlenmiştir.

Mevcut düzenlemeye göre intihal, “*başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi*

²² GÖÇER Berkant, “Yükseköğretim Kurumları Yönetici, Öğretim Elemanı Ve Memurları Disiplin Yönetmeliği’nin Uygulama Sorunu”, **TBB Dergisi**, 2014, S. 112, (s. 237-256), s. 250.

²³ DEMİRCİOĞLU, s.359.

²⁴ RG T. 14 Mart 2014, S. 28941.

²⁵ AYM, E. 2014/100 K. 2015/6 T. 14.1.2015.

²⁶ DİDDGK E. 2013/826 K. 2015/1654 T. 29.4.2015, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=iddgk-2013-826.htm&kw=E.+2013/826^+#fm> (20.11.2018).

göstermek” olarak düzenlenmiştir. Yapılan fiilin tanımı, FSEK’te yer alan tüm intihal türlerini kapsayacak şekildedir. Eserin tamamen sahiplenilmesi veya kaynak gösterilmemesi ya da usule uygun atıf yapılmaması disiplin açısından intihal suçunu oluşturacaktır. İntihal suçunun yaptırımı ise akademik kadroya tekrar atanmamak üzere üniversite öğretim mesleğinden çıkarmadır.

5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun 9’uncu maddesine göre kabahatler, kanunda açıkça hüküm yoksa hem taksir hem kast ile işlenebilir. Kanun hükmünde *“kendi eseri gibi göstermek”* ifadesi bulunduğundan başkasının eserinin tamamı veya bir kısmı ancak bilerek ve isteyerek sahiplenilebileceğinden bu disiplin suçu ancak kasten işlenebilir.

2547 sayılı Kanun kapsamında yapılacak olan disiplin soruşturması usulü 53/A maddesinde düzenlenmektedir. Bilimsel araştırma ve yayın etiğine ilişkin olması nedeniyle soruşturma öncesinde bilimsel ve yayın etiği kurullarınca inceleme yapılması gereklidir. İntihal fiilinin genel zamanaşımı süresi altı yıldır. İntihal fiilinin işlenmesinden itibaren altı yıl geçmişse disiplin cezası verilemez (m. 53/C/2).

Öğretim elemanları açısından FSEK kapsamındaki ceza yargılamasının yapılabilmesi için 2547 sayılı Kanunun öğretim elemanları için öngörülen soruşturma usulünün uygulanması gereklidir. 2547 sayılı Kanunun 53’üncü maddesinin *“Ceza soruşturması usulü”* başlıklı (c) fıkrasına göre, yükseköğretim üst kuruluşları başkan ve üyeleri ile yükseköğretim kurumları yöneticilerinin, kadrolu ve sözleşmeli öğretim elemanlarının görevleri dolayısıyla ya da görevlerini yaptıkları sırada işledikleri ileri sürülen suçlar hakkında öncelikle yetkili makamlarca soruşturma yapılması ve bu soruşturma neticesinde lüzum-u muhakeme kararı verilmesi gerekir. İntihal suçu da bu tür suçlar kapsamında olduğundan öncelikle yetkili makamlarca lüzum-u muhakeme kararı verilmesi gerekir²⁷.

Ceza yargılamasının disiplin yargılamasına etkisi bakımından intihal fiili ayrıksı bir özellik göstermemektedir. 2547 sayılı Kanunun 53/A maddesinin ilk fıkrasının (N) bendine göre; *“Bir fiilden dolayı ilgili hakkında ceza soruşturması veya kovuşturması yapıyor olması, aynı fiilden dolayı disiplin soruşturması yapılmasına, ceza verilmesine ve bu cezanın yerine getirilmesine engel değildir. Gerektiğinde ceza kovuşturması bekletici mesele yapılabilir. Bu durumda disiplin soruşturmasına ilişkin zamanaşımı süreleri durur.”* Ceza yargılaması ve disiplin yargılaması birbirinden bağımsızdır. İntihal fiili nedeniyle devam eden ceza soruşturması veya kovuşturması disiplin soruşturması sürecini doğrudan etkilemeyecektir. Fakat intihal suçu bakımından ceza ve disiplin hükümlerinin paralellik arz etmeleri nedeniyle adil ve isabetli bir kararın verilmesi için ceza yargılamasının neticesinin beklenmesi daha faydalı olacaktır²⁸. Disiplin yargılaması bakımından kişinin ceza yargılamasında

²⁷ Konuyla ilgili daha detaylı bilgi için bkz: MESCİ Hatice /AYDIN Vahdetin, “Yükseköğretim Kurumlarında Çalışan Kamu Görevlilerinin Ceza Soruşturma Usulü”, **SDÜHFD C.7, S. 2, 2017, (s.1-91)**.

²⁸ OĞURLU Yücel, “Ceza Mahkemesi Kararının Disiplin Cezalarına Etkisi Ve Sorunu "Ne Bis İn İdem" Kuralı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 52, S. 2, (s. 101-124), s. 113.**

mahkûm edilmemesi disiplin yargılaması açısından aynı sonucu doğurmaz²⁹. Fakat yapılacak değerlendirmede ceza yargılaması neticesinde verilen kararın niteliği önemlidir. Danıştay'ın bir kararında da belirttiği gibi disiplin suçu; ceza yasasına göre suç niteliğinde ise ve ceza yargılaması sonucunda suçun unsurlarının oluşmadığı ya da suçun o kişi tarafından işlenmediği mahkeme kararıyla saptanmışsa, böyle bir ceza mahkemesi kararı disiplin hukuku yönünden bağlayıcı olacaktır³⁰.

4. SONUÇ

Fikir ve sanat eserlerine yönelik ihlaller, hukuki korumanın yanında ceza ve disiplin hukuku yaptırımları tarafından da korunmaktadır. Bu kapsamda FSEK'te ceza hükümleri kapsamında başkasının eserinin tamamen sahiplenilmesi, kaynak göstermeksizin ıktibas yapılması ve yetersiz, yanlış veya aldatıcı mahiyette kaynak gösterme halleri suç olarak düzenlenmektedir. Disiplin hukuku bakımından ise öğretim elemanlarına ilişkin disiplin hükümlerinin hukuka aykırılığı uzun yıllar devam etmiştir. Düzenlemenin kanunla yapılmak yerine yönetmelik ile yapılması ve bu nedenle Danıştay tarafından iptali sebebiyle bu alanda belirsizlik oluşmuştur. Yapılan kanuni düzenlemenin anayasal gerekleri karşılamaktan uzak olması sorunun Anayasa Mahkemesine kadar götürülmesine sebep olmuş ve Anayasa Mahkemesi kararı üzerine 2016 yılında gerekli kanuni düzenleme yapılmıştır. Fakat geçen bu süreçte intihal dâhil olmak üzere disiplin fiilleri cezalandırılmamıştır. Yapılan kanuni düzenlemeye göre intihal fiilinin disiplin yaptırımı üniversite öğretim mesleğinden çıkarma olarak son halini almıştır. Kamu görevlileri ve öğrencilerin eğitim süreçlerinde gerekli eğitimin verilmesi ve bilinçlendirmenin yapılması bu tür ihlallerin oluşmasını engelleyecektir.

²⁹ D.8.D. E: 1995/3666, K: 1995/4612, T. 26.12.1995, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=8d-1995-3666.htm&kw=E:+`1995/3666`#fm> (20.11.2018).

³⁰ D.10.D. E: 1990/1731, K:1990/1248, T.30.5.1990, <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/dsp.php?fn=10d-1990-1731.htm&kw=E:+`1990/1731`#fm> (20.11.2018).

ULUSLARARASI HUKUK AÇISINDAN DOĞU AKDENİZDE'Kİ HİDROKARBON KAYNAKLARININ ARANMASI, ÇIKARILMASI VE TAŞINMASINDA TÜRKİYE'NİN TEMEL YETKİLERİ

DR. ÖĞR. ÜYESİ ŞENGÜL ŞANLIER

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Turgut Kıran Denizcilik Fakültesi, Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği Bölümü, sengul.sanlier@erdogan.edu.tr

Özet

Doğu Akdeniz havzası, sahildar devletler ile bu devletlerin siyasi yönetim mekanizmalarının oturmamış olması; ülke ekonomilerinin büyük oranda enerji kaynaklarına bağlı olması nedeniyle dün olduğu gibi bugün de sorun olmaya devam etmektedir. Bölgenin özellikle petrol ve doğalgaz gibi zengin hidrokarbon yataklarına sahip olması dolayısıyla kıyı devletleri, yetki alanlarını daima genişletme eğilimi içerisinde olmuşlardır.

Münhasır Ekonomik Bölgede (MEB) enerji kaynaklarının nasıl kullanılacağı konusu hukuki bağlamda Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile belirlenmiştir. Ancak Doğu Akdeniz bölgesindeki sahildar devletlerin Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetini (KKTC) yok sayan tutumları nedeniyle MEB, tansiyonu yükselten ve çeşitli anlaşmazlıklara neden olan bir sürece girmektedir.

Bu çalışmada uluslararası hukuk normları içerisinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de hidrokarbon arama ve çıkarma faaliyetleri bakımından yetki alanları incelenmiştir. Ayrıca, diğer taraflarca çıkarılan hidrokarbonların taşınması konusunda Türkiye'nin söz hakkı meselesi değerlendirilmiş olup tespit ve teşhisler etraflıca ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Münhasır Ekonomik Bölge (MEB), Türkiye'nin Yetki Alanları

1. Giriş

Akdeniz konumu gereği tarih boyunca jeo-politik ve jeo-stratejik açıdan hep önemli bir kavşak noktası olmuştur. Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına açılan bu havza aynı zamanda Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin de açık denizlere ulaşabilmesi için yegâne su yoludur. Bu özelliklerinden dolayı dünyanın en önemli ticaret güzergâhlarından birisidir. Sahip olduğu coğrafi konumun yanında, bulundurduğu hidrokarbon (petrol, doğalgaz vb.) kaynakları nedeniyle de cazibesi son yıllarda artan bir bölgedir. Bölgenin hidrokarbon rezervleri

açısından zengin olması beraberinde bölgede yer alan devletler arasında “yetki alanı” sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları konusunda Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Suriye, İsrail, Mısır, Lübnan, Libya ve Yunanistan ile ilişkilerde bulunması zorunlu kılar. Uluslararası deniz hukukunda yetki alanlarının sınırlandırılması “1958 Cenevre Sözleşmesi” ile “1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)” temel alınarak yapılmaktadır.

1958 Cenevre Sözleşmesi, Türkiye'nin de içinde bulunduğu 86 devletin katılımıyla gerçekleşen Cenevre Konferansı sonucunda ortaya çıkmıştır. Cenevre Konferansı'nda toplam 4 adet sözleşme kabul edilmiş olup bunlar; (1) Karasuları ve Bitişik Bölge Hakkında Sözleşme, (2) Açık Denizler Hakkında Sözleşme, (3) Açık Denizlerde Balıkçılık ve Açık Denizlerin Canlı Kaynaklarının Muhafazası Hakkında Sözleşme ve (4) Kıta Sahaneliği Hakkında Sözleşme'dir (Meray, 1955).

Bu çalışmanın odak noktası hidrokarbon rezervleri olduğundan daha çok Kıta Sahaneliği Sözleşmesi üzerinde durulmuştur. Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'nde yer alan terim ve açıklamalar, meseleye nasıl bakmamız gerektiği hakkında ipuçları vermektedir. Buna göre sözleşme incelendiğinde karşımıza her şeyden önce kıta sahanlığı' terimi çıkmaktadır. Kıta sahanlığı; “(a) kıyıya bitişik fakat karasuları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan sualtı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını veya o derinliğin ötesinde, üstteki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkân tanıdığı yere kadar uzanan yerleri, (b) adaların kıyılarına bitişik olan benzeri sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprakaltını” ifade etmek üzere kullanılmıştır. Ayrıca sözleşmede, kıyı devletinin doğal kaynakları araştırma ve işletme amacıyla kıta sahanlığı üzerinde egemen hakları olduğu da belirtilmektedir. Sözleşmenin 6'ncı maddesinin 1 ve 2'inci fıkrasında ise; “Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan iki ya da daha fazla Devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu Devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu Devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir Devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.” diyerek kıyıdaş devletlerin kıta sahanlığının sınırlarını nasıl belirleyecekleri açıkça ifade edilmiştir. Ancak Türkiye bu sözleşmeye taraf olmamıştır (Meray, 1955).

1958 Cenevre Sözleşmesi, Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'ne yer verirken Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ile ilgili herhangi bir konuya değinmez. MEB ile ilgili hükümler 10

Aralık 1982'de imzalanan BMDHS'inde açıkça tanımlanmıştır. BMDHS'inin 56'ncı maddesi, MEB'de sahildar devletlerin hakları, yetkisi veya yükümlüklerini düzenlerken; "Deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin" kıyıdaş devletlerin egemen haklara sahip olduğunu belirtir. Ancak kıyıdaş devletlerin bu haklarını kullanırken, diğer devletlerin haklarını ve yükümlülüklerini göz önünde bulundurarak hareket etmesini de şart koşar. Sözleşmede ayrıca MEB'in azami sınırı da kesin olarak ifade edilmekte olup, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanmayacağı kararlaştırılmıştır (Bozkurt, 2006; Ece, 2017; BMDH, 10.12.2018).

BMDHS'ye göre bir devlet bu sözleşme kapsamında MEB belirlediğinde, yetki sınırlarının belirlenmesi amacıyla uygun ölçekli deniz haritaları veya jeodezik sistemi belirten noktaların coğrafi koordinatlarına ilişkin bir liste hazırlamalıdır. Hazırlanan bu harita veya listelerin ise bir nüshası Birleşmiş Milletler (BM) Teşkilatı Genel Sekreterliği'ne gönderilmesi gerekmektedir. BMDHS'ye taraf olmayan Türkiye, 05.12.1986 tarihli ve 86/11264 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Karadeniz'de 200 millik MEB ilan etmiş olup, Ege ve Akdeniz' de MEB ilan etmemiştir (Pazarcı, 1989; Kuran, 2009).

Temel olarak bu çalışmada uluslararası hukuk normları içerisinde Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de MEB'de hidrokarbon arama ve çıkarma faaliyetleri bakımından yetki alanları ve diğer sahildar devletlerin tutumları incelenmiştir. Bu kapsamda, bölge devletlerinin sahip olduklarını iddia ettikleri ve gerçekte sahip olmaları gereken MEB alanları analiz edilmiş; çıkarılan hidrokarbon kaynaklarının taşınması noktasında da Türkiye'nin stratejik önemi ortaya koyulmuştur.

2. Doğu Akdeniz'e Kıyıdaş Devletlerin MEB Uygulamaları

Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynaklarının bulunduğu dair veriler bölgenin stratejik önemini artırmıştır. Bu nedenle Türkiye'ye komşu olan ve bölgede hak iddiasında bulunabilecek devletlerden; KKTC, Suriye, Lübnan, İsrail, Mısır, Libya, Yunanistan ve GKRY'nin MEB ile ilgili tutumları incelenmiştir. Bu devletlerin deniz yetki alanlarıyla ilgili kendi iç hukukundaki düzenlemeler araştırılmıştır.

KKTC, kara sularını 12 deniz mili olarak belirleyen ve 2002 yılında çıkarılmış bir Kara Suları Kanunu'na sahiptir. Kara suları haricindeki yetki alanlarının belirlenmesi ise

“Annan Planı” kapsamında 2005 yılında çıkartılan “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanlarına İlişkin Kanun” ile düzenlenmiştir. KKTC ilgili kanunda, bölgenin tüm özelliklerini dikkate alarak “hakkaniyet ilkesi” çerçevesinde ve uluslararası hukuka uygun şekilde deniz yetki alanlarını belirleyeceğini ifade etmektedir. Bu belirlemede MEB için 200 millik azami sınıra uygun hareket edileceği belirtilmektedir (Erdem, 2014).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de yan sınır komşu kıyı devleti olan Suriye'nin deniz yetki alanları konusundaki ilk düzenlemesi, 1963 yılında yürürlüğe koyduğu kıta sahanlığı ile ilgili kanundur. Suriye kendisine bu kanunla, karasuları dışında 200m derinlik veya işletilebilir derinliğe kadar olan bir kıta sahanlığı belirlemiştir (Kaya, 2014). Takip eden dönemlerde Suriye, 2003 yılında çıkarmış olduğu “Suriye'nin Kara Sularında Ulusal Egemenliğinin Belirlenmesi” başlıklı kanun ile de kendi MEB'ini 1982 BMDHS'ne uygun olarak 200 deniz mili olarak ilan etmiştir (Yaycı, 2012).

Suriye'nin yan sınır ve Türkiye'ye karşı kıyı komşu devleti durumunda olan Lübnan'a bakıldığında ise, Karasularını 12 deniz mili olarak belirleyen “Karasuları Kanunu” dışında MEB'e ilişkin bir kanun çıkarmadığı görülmüştür (Yaycı, 2012).

Kıyıdaş ülkelerden İsrail, 1990 yılında karasuları ve kıta sahanlığı ile ilgili bir kanun yayınlamıştır. Bu kanuna göre de, dış sınırı karasuları dışından başlayan ve doğal kaynakların işletilebilmesine imkân verecek derinliğe kadar olan deniz yatağı alanlarını ve toprak altını kapsayan bölgeyi kıta sahanlığı olarak kabul etmiştir. Bunun haricinde İsrail'in de MEB belirlemeye yönelik bir kanunu bulunmamaktadır (Erdem, 2014).

1958'de karasularını 12 mil ve kıta sahanlığının dış sınırını 200m veya işletilebilir derinliğe kadar olan bölge olarak belirleyen kanun haricinde, Mısır da deniz yetki alanlarıyla ilgili olarak başkaca bir kanun çıkarmayan diğer bir devlettir. Ancak Mısır, 1983 yılında BMDHS'ine taraf olurken; “Akdeniz'de MEB'e ilişkin haklarını saklı tuttuğunu, MEB'de haklarını kullanmak istediğinde ise, diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerine saygılı davranacağını ve BMDHS'inde yazan kurallar çerçevesinde bir belirlemeye gideceğini” beyan etmiştir (Girgin, 2013; Balcıoğlu, 2016).

Deniz yetki alanları konusunda Libya iç hukukunu incelediğimizde; karşılıklı kıyıları arasındaki mesafenin 400 deniz milinden az olduğu durumlarda uluslararası sözleşmelere uygun olarak anlaşmalar ile belirlenecek haller haricinde, 200 deniz millik bir MEB ilan ettiği ve bunu da BM'e deklare ettiği belirlenmiştir (Erdem, 2014).

Yunanistan ise 1982 BMDHS'ye taraf bir devlet olup, kıta sahanlığı konusunda karasuları dışında 200 metre derinliğe kadar veya 200 metre derinliğin ötesinde araştırma ve

işletmeye elverişli derinliğe kadar münhasır haklarının olduğunu beyan eden bir düzenlemeye sahiptir (Erdem, 2014).

Bölgede hak iddiasında bulunan son komşumuz GKRY'dir. GKRY, Kıbrıs adasında KKTC'yi yok sayan bir tavırla, adada tek hükümet olduğunu ve onunda "Kıbrıs Cumhuriyeti Hükümeti" olduğunu iddia etmektedir (Alptekin, 2016). Bu anlayışla da 5 Nisan 2004 tarihinde resmen 200 mil genişliğinde bir MEB ilan etmiştir. Bu ilanda bölgedeki devletlerle anlaşmaların yapılacağı ve bu anlaşma süreçleri tamamlanıncaya kadar da "ortay hat" esasına göre hareket edeceği şeklinde bir karar almıştır (Başeren, 2010; Kaya, 2014).

3. Kıyıdaş Devletlerin Deniz Yetki Alanı Sınırlandırmaları İle İlgili Tutumları

Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerin deniz yetki alanı belirlemeye yönelik düzenlemelerine bakıldığında uluslararası hukuk normlarına aykırı bir durum görülmemektedir. Ancak 2000'li yılların başında havzanın güneyinde ve güneydoğusunda zengin hidrokarbon rezervlerinin olduğu düşüncesi, bölgedeki devletlerin farklı tutumlar içerisine girmesine neden olmuştur. Özellikle GKRY, uluslararası deniz hukukunun deniz yetki alanlarının belirlenmesindeki iki ana kural olan "eşit uzaklık" ve "kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan iki ya da daha fazla devletin sınır belirlemede tüm devletlerin bu sınırlar üzerinde mutabık kalarak ve diğer devletlerin haklarını ve yükümlülüklerini göz önünde bulundurarak hareket etmesi" kurallarını göz ardı ederek ikili anlaşmalarla haksız çıkar elde etme yolunda hareket etmeye başlamıştır.

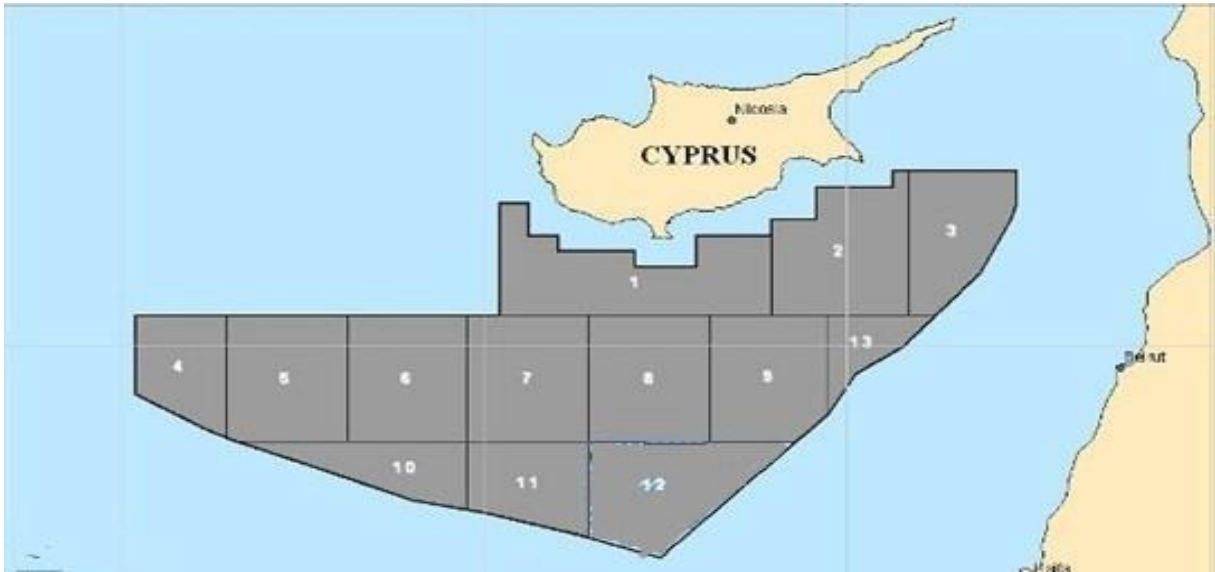
GKRY, ilk olarak 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır'la MEB sınırlandırma anlaşması imzalamış ve anlaşma yapılan bölgenin koordinatlarını BM'e bildirilmiştir. Bu ilanının hemen arkasından GKRY, 2007 yılında merkezi Norveç'te olan "Petroleum Geo-Services (PGS) adlı şirketle ilan edilen koordinatlardaki hidrokarbon rezervlerinin araştırılması ve Fransız Devlet Petrol Enstitüsü ile de (IFP) araştırma bulgularının değerlendirilmesi ile ilgili anlaşmalar yapmıştır (Alptekin, 2016). Konuyla ilgili olarak Türkiye, GKRY-Mısır arasında imzalanan anlaşmanın Doğu Akdeniz'e kıyıdaş ülkelerin tamamının katılımıyla yapılmadığı, Mısır'ın ortay hat esasına uygun olarak Türkiye ile bir sınırlandırma anlaşması yapmadan GKRY ile MEB anlaşması yapmasının uygun olmayacağı ve GKRY'nin kendisini adanın tek sahibi gibi görerek KKTC'yi yok saymasını kabul etmediği beyanıyla anlaşmayı tanımamış ancak bu konudaki protestoları sonuçsuz kalmıştır.

Mısır'la MEB sınırlandırma anlaşması imzalayan GKRY, hemen arkasından Lübnan ile de aynı amaçla müzakerelere başlamıştır. Bu kapsamda iki taraf 17 Ocak 2007 tarihinde

III. ULUSLARARASI ADLİ BİLİMLER VE HUKUK KONGRESİ

“GKRY ve Lübnan Arasında Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırmasına İlişkin Anlaşma” isimli bir metin üzerinde anlaşmaya varmışlardır. Türkiye 2 Mart 2004 tarihinde BM genel sekreterliğine verdiği nota ile bu metne olan itirazlarını bildirmiştir. İtirazın özetine bakıldığında konu yine GKRY’nin kendisini adanın tek sahibi gibi görerek KKTC’yi yok sayması ve KKTC’nin menfaatlerini hiçe saymasıdır (Erdem, 2014). İki taraf her ne kadar bir metin üzerinde anlaşmış olsalar da Türkiye’nin etkin çabaları sayesinde Lübnan bu düzenlemeyi uzunca bir süre kendi meclisinin onayından geçirememiştir. Ancak Lübnan’ın son atılımı 2010 yılında olmuş ve deniz yetki alanlarının sınırlarını içeren bir bildirim BM’ye sunmuştur (Alptekin, 2016). Sunulan bu bildirim, GKRY ile 2007 yılında imzalanan anlaşmaya dayanmaktadır ve aslında Lübnan bahsi geçen anlaşmayı meclisten geçirmeden uygulamaya koyma yoluna gitmiştir.

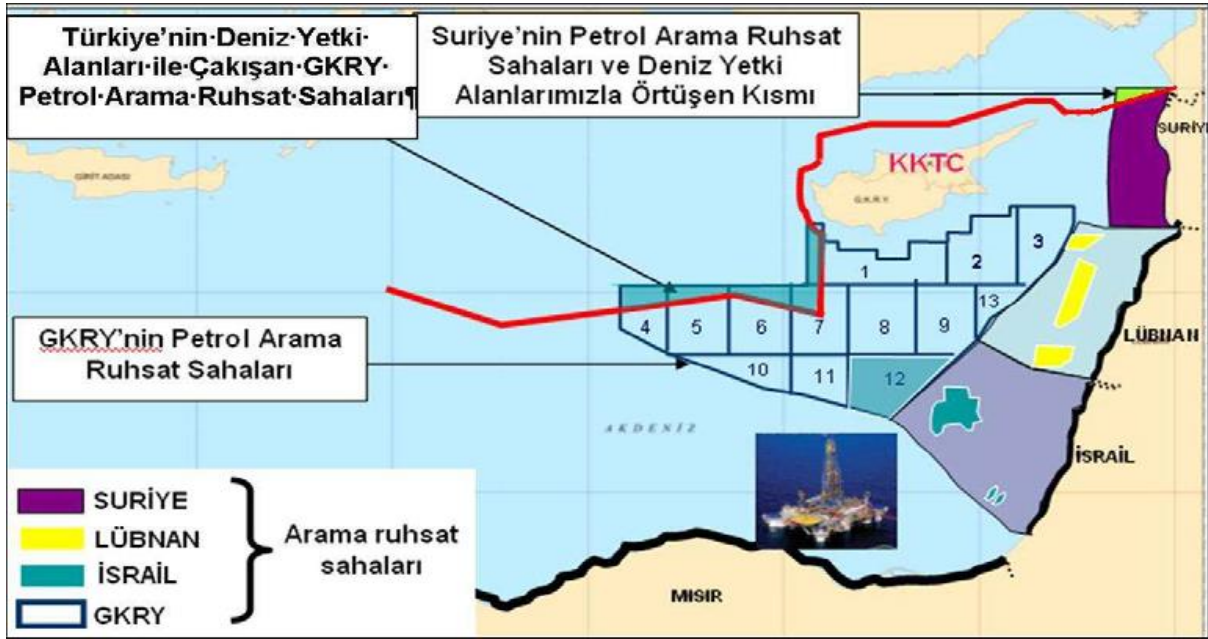
Mısır ile 2003 ve Lübnan ile 2007 yılında imzalanan anlaşmalarla ilgili tartışmaların henüz bir sonuca varmasını beklemeyen GKRY, 2007 yılında hemen Doğu Akdeniz’de hidrokarbon kaynaklarını araştırmak için 13 adet petrol arama ruhsatı sahası ilan etmiştir. (Şekil 1).

Şekil 1. GKRY tarafından ilan 13 adet petrol arama ruhsat sahasının dağılımı (Edem, 2014).

III. ULUSLARARASI ADLİ BİLİMLER VE HUKUK KONGRESİ

Ancak ilan edilen bu 13 sahanın 8'i KKTC'nin, 5'i ise (1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı sahalarda) Türk kıta sahanlığı ile çakışmaktadır (Şekil 2). Bahse konu saha 70.000 km²'lik bir yüz ölçümüne sahip olup, belirlenen bu sahanın 7.000 km²'lik kısmı üzerinde Türkiye'nin de hakkı bulunmaktadır (Özkan, 2012; Girgin, 2013). Ayrıca ilan edilen sahada KKTC'nin hakları da göz önünde bulundurulmamıştır. Türkiye tüm bu nedenlerle GKRY'nin ilan ettiği bu petrol arama ruhsat sahalalarını tanımadığını ve uluslararası hukuktan doğan haklarını kullanacağını her fırsatta dile getirmektedir.

Şekil 2. Türkiye'nin yetki alanlarıyla çakışan GKRY Petrol Arama Ruhsat Sahaları (Balcıoğlu, 2016).

1950'li yıllardan itibaren Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynağı arayışında olan İsrail, 2009 yılında Tamar ve Leviathan bölgelerinde zengin doğalgaz rezervleri keşfetmiştir. İsrail bu keşiflerin sonrasında ilk olarak 17 Aralık 2010 tarihinde GKRY ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalamış ve hemen arkasından da ilan ettiği MEB'in koordinatlarını 12 Temmuz 2011 tarihinde BM'ye bildirerek petrol arama faaliyetlerine başlamıştır (Yaycı, 2012; Kaya, 2014). GKRY ile İsrail'in üzerinde anlaştıkları MEB ise, sadece KKTC'nin değil aynı zamanda Lübnan'ında uluslararası hukuktan doğan haklarını ihlal eder özelliktedir. Zira İsrail'in çizdiği haritalarda verilen koordinatlar Lübnan'ın yaklaşık 9 km²'lik bir alanıyla çakışmaktadır. Bu nedenle İsrail-Lübnan arasında zaten var olan sorunlara birde MEB sorunu daha eklenmiştir (Alptekin, 2016).

GKRY'nin ikili ilişkilerle MEB bölge sınırlandırma anlaşması tutumunu gören KKTC ise, yapılan tüm anlaşmalarda taraf olarak o masada olması gerektiğini ve bölgeden çıkacak hidrokarbon yataklarının %50 ortağı olması gerektiğini ifade ederek yapılan anlaşmaların hiçbirini tanımadığını belirtmiştir. Tüm bu ikili çıkar ilişkilerini gören Türkiye ve KKTC ise, 21 Eylül 2011 tarihinde "Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Anlaşması" imzalayarak hemen ertesinde "Türkiye Petrol Anonim Şirketi'ne (TPAO)" çeşitli alanlarda araştırma yapması için izinler vermiştir. Bölgede TPAO çalışmaları sonucu petrol bulunması durumunda ise rezerv Türkiye ile KKTC arasında paylaşılacaktır (Başeren, 2010; Erdem 2014).

4. Doğu Akdeniz'de ki Hidrokarbon Kaynaklarının Taşınması Sürecinde Türkiye

Doğu Akdeniz'de var olduğu kabul edilen hidrokarbon yatakları, bölge devletlerini uluslararası hukuk normları ve hakkaniyet ilkesine uygun olmayan anlaşmalar yapmalarına ve bunun sonucu olarak da devletler arası ilişkilerin gerilmesine neden olmaktadır.

Bu gerilen ilişkiler ekseninde çıkarılacak hidrokarbon kaynaklarının kime pazarlanacağı ve alıcısına nasıl ulaştırılacağı konusu ise ayrı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle İsrail ve GKRY, kendi araştırma sahalarından çıkacak doğalgazın hangi yolla ve kime pazarlayacağı konusunda farklı alternatifler geliştirmektedir. Bu alternatiflerden ilki "*Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesi*" olarak adlandırılmakta olup bu proje ile GKRY-İsrail doğal gazının Yunanistan'ın yerel gaz sistemine bağlanarak Poseidon boru hattı aracılığıyla İtalya'ya ulaştırılması hedeflenmektedir (IGI Poseidon S.A, 05.12.2018). Ancak Doğu Akdeniz'den Yunanistan'a uzanacak herhangi bir boru hattı mutlaka Türkiye, GKRY ve Yunanistan'ın egemen olduğu sulardan geçmek zorundadır. Burada Türkiye ana aktör konumunda olup, bu boru hattının döşenmesine müsaade etmemesi halinde projenin hayata geçirilmesi mümkün değildir (Karagöl ve Özdemir, 2017).

İsrail, Türkiye'nin *Doğu Akdeniz Projesine* müsaade etmemesi ihtimalini düşünerek "b" planı olarak Türkiye'ye gaz ihraç etme düşüncesindedir. *Trans Anatolian Pipeline* (TANAP) olarak adlandırılan bu projenin, hayata geçmesi halinde Türkiye'nin yıllık doğal gaz tüketiminin yaklaşık beşte biri bu boru hattı vasıtasıyla karşılanabilecektir (Karagöl ve Özdemir, 2017). Üstelik bu proje *Doğu Akdeniz Boru Hattı Projesiyle* karşılaştırıldığında inşa edilecek boru hattının daha kısa olması sebebiyle daha az maliyeti bir proje olacaktır (Hürriyet- Daily News, 07.12.2018). Bir diğer olasılık ise, Ceyhan boru hattına ulaşan İsrail doğalgazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya kolaylıkla taşınabileceği olmasıdır. Bu noktada

Türkiye'nin önemli jeo-stratejik konumu nedeniyle İsrail'in Türkiye ile ilişkilerini fazlaca germemeye özen göstermesi anlaşılabilir bir durumdur.

5. Sonuçlar

Bu çalışmada, Doğu Akdeniz'de 2000'li yılların başında hidrokarbon rezervlerinin olduğu yönünde bir kanaatin oluşmasıyla başlayan deniz yetki alanı sınırlandırması konusunda yaşanan olaylar ele alınmıştır. Bölgede zaten uzun yıllardır çözülemeyen sorunlara bir de hidrokarbon kaynaklarının çıkarılması ve paylaşımı sorununun eklendiği belirlenmiştir.

Gelinen noktada, özellikle GKRY ve İsrail'in diğer taraflarla ikili anlaşmalar yapma yoluna giderek mevcut uluslararası hukuk normlarına aykırı hareket ettikleri tespit edilmiştir. Oysa yarı kapalı bir havza olan Doğu Akdeniz'de taraflardan biri veya birkaçının göz ardı edildiği her durum yeni bir çözümsüzlük olarak tekrar karşımıza çıkacaktır. Bu noktada bölgeden elde edilecek enerji kaynaklarının yine aynı coğrafya içerisinde pazarlanabileceği hususu dikkate alındığında hem Türkiye hem de KKTC'nin bu denklemin dışına itilemeyeceği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bölgenin ana aktörlerinden biri olan Türkiye'nin milli ve iktisadi menfaatlerini korumak ve var olan stratejik rolünü iyi değerlendirmesi için Doğu Akdeniz'de bir an evvel MEB politikasını açıkça ortaya koyması gerekmektedir. Bu bağlamda Türkiye Doğu Akdeniz'de tıpkı GKRY ve İsrail gibi kıyıdaş devletlerle ikili veya çok taraflı anlaşmalar yaparak MEB ilanında bulunmalı ve kendi iç hukukunda bu ilanı yasal bir zemine dayandırmalıdır.

6. Kaynaklar

- Alptekin, M. (2016) “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması Uyuşmazlığı Kapsamında Yürütülen Askeri Faaliyetlerin Hukuki Statüsü”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Balcıoğlu, H. (2016) “Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlıkları Kapsamında Doğu Akdeniz’de Durum Değerlendirmesi”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Başeren, S. H. (2010) “Doğu Akdeniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”. Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi. <http://www.unicankara.org.tr/tr/ana-sayfa/> (10.12.2018).

- Bozkurt, E. (2006) “Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2 (5): 52-71.
- Ece, N. J. (2017) “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge: Sınırlandırma Anlaşmaları, Paydaşlar ve Stratejiler”, *Journal of ETA Maritime Science (JEMS)*, 5 (1): 81-94.
- Erdem, A. (2014) “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı; Türkiye”, Yüksek Lisans Tezi, Milli Savunma Üniversitesi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul.
- Girgin, H. (2013) “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge Sorunu Ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hürriyet- Daily News, <http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/selin-nasi/turkish-israeli-pipeline-deal-on-the-way-112537>, (07.12.2018).
- IGI Poseidon S.A., <http://igi-poseidon.com/en/poseidon>, (05.12.2018)
- Karagöl, E. T. ve Özdemir, B. Z. (2017) “Türkiye’nin Enerji Ticaret Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz’in Rolü”. SETA Yayınları, İstanbul.
- Kaya, İ. S. (2014) “Uluslararası Deniz Hukuku Çerçevesinde Doğu Akdeniz’deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları İle Türkiye’nin Hukuki Konumu”, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Kuran, S. (2009) “Uluslararası Deniz Hukuku”, Beta Yayınları, İstanbul.
- Meray, S. L. (1955) “Devletler Hukukunda Kıta Sahaneliği Meseleleri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, X (1): 80-94.
- Özkan, A. (2012) “Doğu Akdeniz’de Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırması Uyuşmazlığı Kapsamında Yürütülen Askeri Faaliyetlerin Hukuki Statüsü”, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Pazarıcı, H. (1989) “Uluslararası Hukukun Mekansal Kuralları”. Uluslararası Hukuk Dersleri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Yaycı, C. (2012) “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye”, *Bilge Strateji Dergisi*, 4 (6): 1-70.

**YORK ANVERS KURALLARI (2004 - 2016) VE TÜRK TİCARET KANUNU'NDA
MÜŞTEREK AVARYA**

DR. ÖĞR. ÜYESİ ŞENGÜL ŞANLIER

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Turgut Kıran Denizcilik Fakültesi, Deniz Ulaştırma
İşletme Mühendisliği Bölümü, sengul.sanlier@erdogan.edu.tr

Özet

Deniz hukuku, gemilerin yaşamış oldukları risk ve sorunlar sonucu ortaya çıkan bir hukuk dalıdır. Denizdeki seyir serüvenine başlayan gemi, ulaşması gereken noktaya varıncaya kadar hamule (yük), şahsi veya tüzel eşyalar ve navlun birçok tehlikeyle karşılaşabilmektedir. Bu süreçte ortaya bir zarar çıkması durumunda ise bu zararın nasıl tazmin edileceği konusu, hukukunun mihenk taşlarından biri olan “müşterek avarya” kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Müşterek avarya kavramının yaklaşık olarak M.Ö 900'lü yıllara kadar uzanan bir tarihinin olduğu, onu “Rodos Yasası”nın takip ettiği, 11.yy’ da “Oleron Kuralları” içerisinde yer aldığı ve son olarak 19.yy’ da “York Anvers Kuralları” adı altında toparlandığı bilinmektedir.

Bu çalışmada; müşterek avarya kavramının deniz hukukundaki değişimi kronolojik olarak incelenerek, 2004 ve 2016 York Anvers Kuralları detaylı olarak karşılaştırılmış ve son değişimlerin Türk Ticaret Kanunu'na yansımaları verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Müşterek Avarya, York Anvers Kuralları, Türk Ticaret Kanunu

1. Giriş

Seyir serüvenine başlayan bir geminin, ulaşması gereken noktaya varıncaya kadar yükün, şahsi veya tüzel eşyaların ve navlunun herhangi bir tehlikeyle karşı karşıya kalması durumunda ortaya çıkan zararın nasıl tazmin edileceği konusu, hukukunun mihenk taşlarından biri olan “müşterek avarya” kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tam olarak tanımlanacak olursa “*Müşterek avarya; deniz yolculuğu sırasında gemi ve yükün müşterek selameti uğrunda göze alınan zarar ve masrafların yolculukla ilgili çıkarlarla oranlı biçimde gemi, yük ve navlunla ilgililer arasında müştereken paylaşılması*” anlamında kullanılmaktadır (Tekil, 2001).

Müşterek avaryanın tarihi incelendiğinde M.S 900'lü yıllara kadar uzandığı, Roma Hukuku'na girdiği ve 11. yüzyılda “Oleron Kuralları” adı verilen eski deniz adetlerinde 3

maddeyle de olsa kendine yer bulduğu belirlenmiştir (Ünan, 1991; Türkantos Arda, 2007). 12. yüzyılda ise dönemin önemli denizci milletleri olan Norveç, İtalya ve İzlanda gibi ülkeler kendi milli kanunlarında müşterek avarya ile ilgili hükümlere yer vermiştir (Lowndes/Rudolf, 1987). Fransızların bugünkü tanımına çok yakın bir tanımlamayla müşterek avarya kavramını tanımladığı ve Napolyon Ticaret Kanunlarında yer verdiği 16. yüzyılda ise *Kara Avrupa* hukukunun dışında, İngiltere ve Amerika'nın müşterek avaryayı düzenleyen bir kanunu bulunmamaktaydı (Algantürk Light, 2006).

19. yüzyıla geldiğimizde ise müşterek avarya ile ilgili olarak farklı milletlerin farklı uygulamaları nedeniyle sorunlar yaşanmaya başlanmıştır. Bu sorunların çözümü amacıyla kuralların birleştirilmesi yönünde bir eğilim oluşmuştur. Bu maksatla 1860 yılında “Sosyal İlimleri Geliştirme Cemiyeti” bir teklif metni hazırlayarak zamanın denizci milletlerine bu metni göndermiştir. “Glasgow Kuralları” olarak adlandırılan ve 11 kuraldan oluşan bu metin 25 Eylül 1860’da kabul edilmiştir (Lowndes/Rudolf, 1987). Sonrasında Sosyal İlimleri Geliştirme Cemiyeti’ne müşterek avarya kanununu hazırlama görevi verilmişse de ülkelerin ortak noktalarda birleşememeleri nedeniyle kanun oluşturma fikrinden vazgeçilmiştir. Bunun yerine uluslararası deniz ticaretinde kullanılabilir bir kurallar serisi uygulanmasına karar verilmiştir. Bu amaçla 26 Eylül 1864’te York’ta bir konferans düzenlenmiş ve alınan kararlar “York Kuralları 1864” başlığıyla yayınlanmıştır. York Kuralları 1864, Glasgow Kararları’nın revize edilmiş hali olup yine 11 Kural’dan meydana gelmektedir. Her ne kadar müşterek avarya konusunda kurallar kabul edilmiş olsa da konuyla ilgili bir sözleşmenin olmaması ve yaşanan sorunların bütünüyle önüne geçilememesi nedeniyle, 30 Ağustos 1877 yılında Milletlerarası Hukuk Derneği Anvers’te geniş katılımlı bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantının sonucunda da bir sözleşme veya kanunlaştırma yine mümkün olmamış; ancak kural sayısı 12’ye çıkmıştır. Bu yeni düzenleme ise “York-Anvers Kuralları 1877” olarak adlandırılmıştır. Yaklaşık 12 yıl uygulamada kalan *York-Anvers Kuralları 1877*, zamanla ihtiyaçlara cevap verememesi nedeniyle tekrar revizyona uğrayarak kural sayısı 18’e çıkarılmıştır. Bu düzenleme ise “York-Anvers Kuralları 1890” olarak deniz hukukunda yerini almıştır (Algantürk Light, 2006).

Müşterek avaryanın tarihsel gelişiminde I. dönem olarak adlandırabileceğimiz bu bahsettiğimiz düzenlemelerin sonrasında çok daha köklü değişimlere gidilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde 2000 yılına kadar olan dönem II. dönem olarak değerlendirilmiş olup, bu kronolojik incelemeyi, 2004 ve 2016 değişimleri takip etmektedir. Sonrasında 2004

ve 2016 York Anvers Kuralları detaylı olarak karşılaştırılmış son değişimlerin Türk Ticaret Kanunu'na yansması verilmiştir.

2. York - Anvers Kuralları II. Dönem (1900-2000)

Tarihi, 11. yy kadar uzanan ve üzerinde pek çok kez değişiklik yapılan müşterek avarya ile ilgili hükümler, 20. yüzyılın başlarında çok daha köklü bir değişim sürecine girmiştir. II. dönem olarak adlandırılan 20. yüzyılda ilk değişim 1924 yılında yapılmıştır. Bu değişimde genel hükümler oluşturulmuş ve bu hükümlere harfle gösterme kuralı getirilmiştir (Tekil, 1965; Algantürk Light, 2006). A'dan G'ye kadar uzanan ve toplamda 7 genel hükmün olduğu skalanın içeriği ise řu şekildedir:

Kural A: Müşterek avarya hareketi ancak ve yalnız, olağanüstü bir fedakârlık veya olağanüstü bir masrafın deniz sergüzeştine atılmış mal varlıklarını tehlikeden korumak gayesiyle müşterek selamet için bilerek ve makul surette yapılması halinde vardır.

Kural B: Müşterek avarya fedakârlık ve masrafları aşağıda temin edilen esas üzerinde farklı katılımcı ilgililer arasında paylaşılacaktır.

Kural C: Müşterek avarya hareketinin ancak doğrudan sonucu olan zarar, hasar ve masraflar müşterek avarya olarak kabul edilecektir. Yolculuk sırasındaki gemi ve yükün uğradığı zarar ve hasar ve aynı sebepten doğan dolaylı zararlar örneğın sür astarya ve piyasa kaybı müşterek avarya olarak kabul edilmez.

Kural D: Fedakârlık veya masrafa neden olan olay, deniz sergüzeştine atılmış taraflardan birinin kusurundan doğmuş olsa dahi, müşterek avarya paylaşımı yapılacaktır. Ancak bu kural, kusurdan zarar görenlerin kusurlu tarafa karşı rücu hakkını etkilemeyecektir.

Kural E: Zarar veya masrafın müşterek avarya olduğunu ispat yükü, bunu iddia eden tarafa aittir.

Kural F: Müşterek avarya olarak kabul edilecek bir masrafın yerine yapılacak her ilave masraf, kaçınılan müşterek avarya tutarından fazla olmamak üzere müşterek avarya kabul edilecektir.

Kural G: Müşterek avarya zarar ve katılımına ilişkin paylaşım, yolculuğun sona erdiği yer ve zamandaki değerler esas alınarak yapılacaktır. Bu kural dispesin yapılacağı yerin tespit edilmesini etkilemeyecektir.

York-Anvers Kuralları 1924 olarak adlandırılan bu düzenlemede ayrıca romen rakamlı kurallarında sayısı 22'ye çıkartılarak kapsamaları genişletilmiştir. Romen rakamlı kuralların ana başlıkları ise řu şekildedir;

- ✓ Kural I. Denize Yük Atılması

III. ULUSLARARASI ADLİ BİLİMLER VE HUKUK KONGRESİ

- ✓ Kural II. Müşterek Selamet Uğruna Denize Yük Atılması ve Fedakârlık
- ✓ Kural III. Gemide Yangın Söndürme
- ✓ Kural IV. Enkazın Kesilmesi
- ✓ Kural V. Bilerek Karaya Oturtma
- ✓ Kural VI. Yelkenlerin Zorlanması, Yelkenlerin Zararı ve Hasarı
- ✓ Kural VII. Yeniden Yüzdürülen Gemideki Makine Hasarı
- ✓ Kural VIII. Karaya Oturmuş Geminin Hafifletilmesi Masrafları ve Bu Önlemlerden Doğan Zararlar
- ✓ Kural IX. Yakıt Yerine Gemi Eşyası ve Kumanyanın Yakılması
- ✓ Kural X. Barınma Limanındaki Masraflar
- ✓ Kural XI. Barınma Limanındaki Gemi Adamları Ücret ve Bakım Masrafları
- ✓ Kural XII. Boşaltmada Yüke Gelen Zarar
- ✓ Kural XIII. Tamirat Tutarından Yapılacak İndirimler
- ✓ Kural XIV. Geçici Tamir Masrafları
- ✓ Kural XV. Navlun Kaybı
- ✓ Kural XVI. Fedakârlık Sonucu Zarar ve Hasara Uğrayan Yük İçin Tazminat Miktarı
- ✓ Kural XVII. Paylaştırmaya Katılma Değerleri
- ✓ Kural XVIII. Gemi Hasarı
- ✓ Kural XIX. Bildirilmemiş veya Yanlış Bildirilmiş Yükler
- ✓ Kural XX. Barınma Limanı Masrafları
- ✓ Kural XXI. Paranın Tedarik Edilmesi
- ✓ Kural XXII. Müşterek Avarya Zararları İçin Faiz ve Nakit Teminatlarının İşleyişi

1924 düzenlemelerinde *romen rakamlı kuralların* yanı sıra *harfli kuralların* da getirilmesinin nedeni; *romen rakamlı kuralların* kapsamında olmayan durumlara çözüm üretmektir. Bu düzenlemenin hemen sonrasında yapılan 1950 düzenlemesinde ise, *harfli kurallar* müşterek avaryanın genel kurallarını, *romen rakamlı kurallar* ise spesifik müşterek avarya hallerinde kullanılan kurallar olarak adlandırılmıştır. Ayrıca harfli kuralların öncesinde “yorum kuralı” olarak adlandırılan bir kural daha eklenmiştir (Cornah, 2004; Algantürk Light, 2006). Bu kuralın içeriği ise şu şekildedir;

Yorum Kuralı: Müşterek avarya paylaşımında aşağıdaki kurallar, kendileri ile bağdaşmayan kanun hükümleri ve uygulamadan etkilenmeksizin uygulanırlar. Numaralı

kurallarda aksi öngörülmedikçe, müşterek avaryaya “Harfli Kurallar” gereğince paylaşılacaktır.

Bu değişimden sonra sırasıyla; 1974, 1990 ve 1994 yıllarında da değişikliğe uğrayan York-Anvers Kuralları’nda, deniz ticaretinin ve gemi teknolojisinin gelişmesine bağlı olarak bir çok revizyon yapılmıştır. Bu değişimler, genellikle *kuralların* kapsamalarının genişletilmesi ve kelimeler üzerinde yapılan değişiklikler şeklindedir. Ancak 1994 değişimlerinde göze çarpan önemli bir husus, 1950 düzenlemesinde getirilen *Yorum Kuralı’na* ilaveten “Üstün Kural” olarak adlandırılan bir kuralın daha kabul edilmiş olması ve *Yorum Kuralı’nın* buna bağlı olarak yeniden düzenlenmiş olmasıdır (Hudson, 1996; Caner, 2003; CMI,1994; Algantürk Light, 2006). Bu revizyon ise şu şekildedir;

Yorum Kuralı: Müşterek avaryaya paylaşımında aşağıdaki kurallar, kendileri ile bağdaşmayan kanun hükümleri ve uygulamadan etkilenmeksizin uygulanırlar. “Üstün Kural” ve numaralı kurallarda aksi öngörülmedikçe, müşterek avaryaya “Harfli Kurallar” gereğince paylaşılacaktır.

Üstün Kural: Makul surette yapılmayan veya katlanılmayan bir fedakârlık ve masraf için hiçbir halde paylaşırma yapılmayacaktır.

1994 değişimleri ile II. dönemini de tamamlayan York-Anvers Kuralları hiçbir zaman tüm tarafların üzerinde kesin olarak anlaşıkları bir metin olmamıştır.

3. York-Anvers Kuralları 2004

1994 York-Anvers Kuralları metni kabul edildiği tarihten kısa bir süre sonra yük sigortacılarının tepkilerine maruz kalmıştır. Uluslararası Deniz Sigortacıları Birliği’nin (Union Of Marine Insurers-IUMI) itirazları üzerine, Uluslararası Denizcilik Komitesi (Comite Maritime International-CMI) konunun tekrar ele alınması için bir çalışma grubu kurmuştur. CMI çalışma grubu, 2004 Haziran ayında Vancouver’de bir konferans düzenleyerek hazırladığı çalışma metnini tarafların onayına sunmuştur. Vancouver Konferansı’nda ortaya çıkan sonuçlara baktığımızda; Kurtarmanın müşterek avaryaya dışında bırakıldığı ve bazı *romen rakamlı kurallar* üzerinde değişikliğe gidildiği belirlenmiştir (CMI, 2004; Algantürk Light, 2006). Bu değişiklikler şunlardır:

- ✓ Kural XI. *Barınma Limanındaki Gemi Adamları Ücret ve Bakım Masrafları* kısmında; barınma limanında geçirilen ek bekleme süresince gemi adamlarına ödenen ücretler ve çalışanların bakım masrafları müşterek avaryaya kapsamından çıkarılmıştır.
- ✓ Kural XIV. *Geçici Tamir Masrafları* kısmında; geçici tamir masraflarının karşılanma oranı için bir hesaplama metodu sunulmuştur.

- ✓ Kural XX. *Barınma Limanı Masrafları* kısmındaki, %2'lik komisyonun müşterek avaryadan sayılması hükmü kaldırılmıştır.
- ✓ Kural XXI. *Paranın Tedarik Edilmesi* kısmında; yıllardan beri süregelen müşterek avaryaya için yapılan harcamalarda yıllık %7'lik sabit faiz uygulaması kaldırılmıştır. Bu sabit faiz uygulaması yerine CMI toplantılarında her yıl faiz oranların belirlenmesi kararı alınmıştır.
- ✓ Kural XXII. *Müşterek Avaryaya Zararları İçin Faiz ve Nakit Teminatlarının İşleyişi* kısmında ise; müşterek avaryaya paylaşımında zamanaşımı süreleri kararlaştırılmış olup, bu süre dispeç için 1 yıl olarak belirlenirken, talep hakkı için ise 6 yıl olması kararlaştırılmıştır.

2004 Vancouver Konferansı'nda her ne kadar bazı kurallar üzerinde değişikliğe gidilmiş olması önemli olsa da, aslında bu düzenlemenin en dikkat çekici tarafı yıllardır *harfli kurallar* ile *romen rakamlı kurallar* arasındaki öncelik ilişkisinin sonunda kurulmuş olmasıdır (Hudson, 1996). 2004 York-Anvers düzenlemesinde öncelik sıralamasının;

- ✓ Yorum Kuralı-Üstün Kural
- ✓ Numaralı Kurallar
- ✓ Harfli Kurallar

şeklinde olduğu herkesçe kabul edilmiştir. 2004 yılı düzenlemesiyle yapılan değişiklikler her ne kadar kabul edilmiş olsa da alınan karlar donatanları memnun etmemiştir.

York Anvers Kuralları'nın tamamen gözden geçirilmesi için Bent Nielsen'in başkanlığında müşterek avaryaya Uluslararası Çalışma Grubu'nun ve bir alt çalışma grubunun oluşturulmasına karar verilmiştir. Müşterek avaryaya; Uluslararası Çalışma Grubu, Gemi Malikleri, Çarterer, Sigortacılar ve Milli Deniz Hukuku Dernekleri'nin temsilcilerinin katılımıyla sektörden geniş bir temsilci kitlesinden oluşmuş ve Eylül 2013 Dublin'de, Haziran 2014 Hamburg'da, Şubat 2015'de Londra'da ve Haziran 2015'de İstanbul'da bir araya gelerek *kurallar* üzerinde revizyon çalışmalarını sürdürmüştür (Algantürk Light, 2006).

4. York-Anvers Kuralları 2016

York Anvers Kuralları 2004 Uluslararası Deniz Sigortacıları Birliği'nin (Union Of Marine Insurers-IUMI) itirazları üzerine hazırlanmış bir düzenleme olup herkesçe kabul gören bir metin olmamıştır. Özellikle donatanlar 2004 düzenlemelerini yeterli bulmamışlar ve tekrar gözden geçirilmesi taleplerini CMI çalışma grubuna iletmışlerdir. Bunun üzerine bir çalışma grubu oluşturulmuş ve bu grup; donatanlar, sigortacılar ve diğer tüm tarafların temsilcilerinden katılımcıları çalışmalara dâhil etmiştir. Hazırlanan bu son metin 6 Mayıs

2016 yılında kabul edilerek resmen yürürlüğe girmiştir (Algantürk Light, 2016a; Algantürk Light, 2016b).

York-Anvers Kuralları 2016’da değişen maddeler aşağıdaki gibidir.

Kural B’nin 1’inci maddesinde, 2004 değişimlerinden tamamen vazgeçilerek 1994’de kabul edilen düzenlemeye geri dönüldüğü görülmektedir. Buna göre, bir veya daha çok geminin çekilme ve itilmesi konularının müşterek avaryadan sayılması için çeken veya iten geminin hepsinin ticari gemi olması ve kurtarma maksatlı kullanılan bir gemi (römorkör) olmaması kuralı geri getirilmiştir. 2’inci maddesinde ise; iki geminin müşterek bir tehlike ile karşı karşıya olduğu durumlarda bir geminin ayrılması o geminin veya diğer gemilerin daha emniyette olmasına neden oluyorsa, bu ayrılma kararı müşterek avarya kapsamına alınması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Kural B’ye daha önceki 2004 düzenlemesinde olmayan 3’üncü bir madde daha eklenmiştir. Bu maddede; müşterek bir deniz sergüzeştine giren gemilerin barınma limanına girmesi durumunda her bir geminin bu kapsamdaki harcamaları müşterek avarya olarak kabul edilmesi kararlaştırılmıştır.

Kural E’nin 2, 3 ve 4’üncü maddelerinde önemli değişiklikler yapılmıştır. 2004 metninde tarafların zarar ve masrafların paylaşılması için dispeççiye başvuru yapmaları için tanınan 12 aylık süre, 2016 metninde kaldırılmış ve onun yerine “en kısa süre” ibaresi getirilmiştir. Ayrıca dispeççiye uygun zaman ve uygun usul ile başvurulmaması durumunda, dispeççinin katılım değerlerini serbestçe belirleme yetkisinde olduğu kabul edilmiş, ancak açık bir yanlışlık yapıldığı düşünüldüğünde 2 aylık bir itiraz süresi tanımlanmıştır. Yine 2004 metninde olmayan 3’üncü şahıslardan tazmin konusu da karara bağlanmış ve bunun içinde 2 aylık bir süre öngörülmüştür.

Kural VI- Kurtarma Ücreti kısmının a bendinde; 2004 düzenlemelerinde kurtarma ücretleri müşterek avarya kapsamı dışında tutulmuşken, 2016 düzenlemesinde belli koşulların sağlanması halinde tekrar müşterek avarya kapsamına alınabileceği kararlaştırılmıştır.

Kural XI- Gemi Adamlarının Ücret ve Bakım Masrafları İle Barınma Limanına Girme ve Bu Limandaki Diğer Masraflar kısmında; tamir süresi dışında kalan zamanlarda harcanan yakıt giderleri, kumanya masrafları ve ilave masrafların hepsi müşterek avarya kapsamına alınmıştır.

Kural XVI- Fedakârlık Sonucu Yüke Gelen Zarar ve Hasar Karşılığında Ödenecek Tazminat Miktarı kısmında; ödenecek tazminat miktarının boşaltma zamanındaki değere göre belirleneceği ve dispeççilerin bu zamanı dikkate alacağı belirlenmiştir. Ayrıca bu tazminatın sigorta ve navlun bedelini de kapsayacağı kararlaştırılmıştır.

Kural XVII- Paylaştırmaya Katılım Değeri kısmında ise; normalde yük, sigorta masrafları ve navlununun birlikte düşünülmesi gerektiği, ancak avarya dispeçisinin kanaatinde yükün dahil edilmesi halinde orantısız bir katılım değeri oluşacağı inancı doğması durumunda, dispeççiye yükü müşterek avarya paylaşımı dışında bırakma yönünde bir karar yetkisi tanınmıştır.

Kural XXI- Müşterek Avarya Kabul Edilen Zararlar İçin Faiz kısmının (b) bendinde önemli bir değişiklik söz konusudur; burada 2004 yılı düzenlemesinde uygulanacak faizin CMI Genel Kurulu'nda yıllık olarak belirleneceği kuralı değiştirilmiştir. 2016 yılı düzenlemesinde; uygulanacak faizin ICE LIBOR (London Interbank Offered Rate-Londra Bankalararası Faiz Oranı) para birimi üzerinden belirlenmesi kararlaştırılmış olup, iki farklı faiz uygulaması kabul edilmiştir. Buna göre eğer dispeç ICE LIBOR para biriminde hazırlanmış ise; o zaman faiz oranı yıllık ICE LIBOR faiz oranının %4 fazlası şeklinde uygulanacakken, farklı bir para biriminden hazırlandığında; bu sefer Amerikan Doları ICE LIBOR üzerinden yine %4 daha eklenerek tahakkuk eden faiz oranı şeklinde hesaplanır kuralı getirilmiştir.

Kural XXII- Nakit Teminatlarının İşleyişi kısmında da yine önemli bir değişim söz konusudur. 2004 düzenlemesinde müşterek avarya, kurtarma ve özel yükümlülüklerden doğan yük sorumluluğunu teminat altına almak için, toplanan nakitlerin donatan veya yetkili temsilcinin ortak kullandıkları bir hesaba yatırılması öngörülmüştü. Bu kural 2016 düzenlemesinde “teminat avarya dispeçisinin adına açılan bir hesaba yatırılacaktır” şeklinde değiştirilmiştir.

5. York Anvers Kurallarının Türk Ticaret Kanunu'na Yansıması

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda Beşinci Kısım “Deniz Kazaları” başlığı altındaki Birinci Bölüm'de yer alan 1272-1285 arasındaki maddeler tamamen *Müşterek Avarya ve Dispeç*'e ayrılmıştır. Kanunda müşterek avarya;

“Ortak bir deniz sergüzeştine atılmış olan gemiyi, yükü, diğer eşyayı ve navlunu birlikte tehdit eden bir tehlikeden onları korumak amacıyla ve makul bir hareket tarzı oluşturacak şekilde, bile bile olağanüstü bir fedakârlık yapılması veya olağanüstü bir gidere katlanması hâlinde “müşterek avarya hareketi” var sayılır ve bu hareketin doğrudan doğruya sonucu olan zarar ve giderler müşterek avarya olarak kabul edilir.” şeklinde tanımlanmaktadır (TTK Mad. 1272, 25.11.2018).

TTK'da hangi York-Anvers Kuralları'nın geçerli olduğu konusunda ise, Milletlerarası Denizcilik Komitesi tarafından hazırlanarak, Türkçeye çevrili yayımlanmış olan en son tarihli

York-Anvers Kuralları'nın dikkate alınacağı belirtilmektedir (TTK Mad. 1273, 25.11.2018). Bu çevrinin hazırlanmasında ise, Sigortacılık Genel Müdürlüğü ile Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın birlikte çalışacağı kararlaştırılmıştır.

Kanunda müşterek avarya garamesine giren zarar ve giderlerin gemi, yük, navlun ve diğer eşya arasında paylaşılacağı belirtilmektedir. Bu bağlamda garami paylarının borçlularını; garameye girecek olan geminin müşterek avarya hareketinin meydana geldiği andaki donatanı, navlunun boşaltma tarihindeki alacaklısı ve diğer eşyanın boşaltma tarihindeki maliki olarak belirlemiştir. Alacaklılar ise, gemi üzerinde gemi alacaklısı hakkına, garameye girecek eşya üzerinde hapis hakkına ve navlun üzerinde alacak rehinine sahiptirler (TTK Mad. 1275, 25.11.2018).

Ayrıca kanunda zararın paylaşılması yani dispeç ile ilgili hükümlere de yer verilmiş olup dispeç yaptırma yükümlülüğü donatanın sorumluluğuna verilmiştir. Donatan bu yükümlülüğünü yerine getirmese ilgililerin her birine karşı sorumlu tutulmuştur. Dispecin yapılacağı yer konusunda ise öncelik varma yerine verilmiştir. Ancak gemi varma yerine varamazsa yolculuğun bittiği limanda da yapılabileceği kararlaştırılmıştır. TTK'da müşterek avarya garami payı alacakları için zaman aşımı "bir yıl" olarak belirlenmiştir. Zaman aşımı dispecin yapılacağı yerle ilgili belirtilen kurallara göre yapılır ve varılacak yere varıldığı andan itibaren işlemeye başlar.

Türk Ticaret Kanunu'nun müşterek avarya ile ilgili bölümleri incelendiğinde, York-Anvers Kurallarına tek tek değinilmediği, bunun yerine son kabul görmüş metni aynen uygulamayı kabul ettiği belirlenmiştir.

6. Sonuçlar

Denizcilik sektörü tüm hızıyla gelişmesine rağmen halen deniz kazaları deniz ticaretinde önemli bir yer işgal etmektedir. Tarihi M.Ö 900'lü yıllara kadar uzanan müşterek avarya kuralları, yaşanan bu kazalarda zararın kimlere ve ne oranda paylaşılacağı belirlenmesi için geliştirilmiştir. Bu paylaşımın kuralları ise York-Anvers Kuralları olarak bilinmektedir.

Bugüne kadar üzerinde pek çok kez değişiklik yapılan York-Anvers Kuralları, 1860'da Glasgow Kuralları adı altında 11 Kural'dan oluşan bir metin iken 1877'de Kural sayısı 12'ye ve 1890 yılında ise 18'e çıkan bir metindir. II. dönemini 1900-2000 yılları arasında geçiren York-Anvers Kurallarının sayısı 1924 yılında 7 harf (A-G) ve 22 romen rakamdan oluşmuş, 1950 yılında bu kurallara "Yorum Kuralı" ve 1994 yılında "Üstün Kural" adı altında iki kural

ilavesi daha yapılmıştır. 21.yüzyıla girdiğimiz günlerden bu yana 2004 ve 2016 yıllarında olmak üzere; 2 kez düzenlemeye gidilen York-Anvers Kurallarında yeni bir kural ilavesi yapılmamış, mevcut metnin tüm tarafları daha kapsayıcı ve daha açık-anlaşılır bir metin olması hedeflenmiştir.

Sonuç olarak iki yüz yıllık süreçte üzerinde pek çok kez düzenlemeye gidilen York-Anvers Kuralları şahsi menfaatler nedeniyle hiçbir zaman tüm tarafların üzerinde kesin olarak anlaştıkları bir metin olmamıştır. Ancak müşterek zararların paylaşılması konusunda uluslararası alanda daima kabul görmüş, pratik ve adil çözüm yolları sunan bir sistemin kuralları olarak bağlayıcı olmuştur.

7. Kaynaklar

- Algantürk Light, D. (2006) “York Anvers Kuralları 2004-Müşterek Avarya”. 2. Baskı, Arıkan Yayınları, İstanbul.
- Algantürk Light, D. (2016a) “York Anvers Kuralları 2016, Revizyon Çalışmalarına İlişkin Değerlendirmeler”. Cevdet Yavuz’a Armağan, İstanbul.
- Algantürk Light, D. (2016b) “York Anvers Kuralları 2016 (Çeviri)”. MÜHF - HAD, 22(2): 205-245.
- Caner, O. (2003) “York Anvers Kurallarında Çevre Kirlenmesi ve 1994 Yılında Bu Konuda Yapılan Değişiklikler”, İstanbul.
- Comite Maritime International (CMI), (1994) “Year Book-1994”, London.
- Comite Maritime International (CMI), (2004) “Year Book-2004”, London.
- Cornah, R. (2004) “The Road to Vancouver-The Development of the York-Antwerp Rules”, *The Journal of International Maritime Law*, 2 (10):155-166.
- Hudson, G. (1996) “The York Antwerp Rules” 2.ed., London.
- Lowvdes/Rudolf (1987) “The Law of General Average and York-Antwerp Rules”. 12.ed., (by D.J. Wilson/J.H.S. Cooke), London.
- Tekil, F. (1965) “Türk Hukukunda Müşterek Avarya, Deniz Nakliyatı ve Sigorta Hukuku İhtilafları”, İstanbul.
- Tekil, F. (2001) “Deniz Hukuku (6. Baskı)”. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Alkım Yayınları, İstanbul.
- Türk Ticaret Kanunu (TTK), <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6102.pdf> (25.11.2018).

III. ULUSLARARASI ADLİ BİLİMLER VE HUKUK KONGRESİ

Türkantos Arda, Z. A. (2007) “Müşterek Avarya’da Son Gelişmeler”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ünan, M. (1991) “Lex Rhodia De Jactu ve Roma’da Müşterek Avarya Kanunu”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ KAPSAMINDA KİŞİSEL VERİLERİN KORUNMASI

DR. YASİN AYDOĞDU

Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

aydogdu@kku.edu.tr

DR. CENGİZ ARIKAN

Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

carikan_58@hotmail.com

Özet

Kişinin kendine özgü yaşayışı, yaşama tarzı, kendisini ilgilendiren tutum ve davranışlar özel hayatını oluşturur. Kişinin sadece kendisinin belirlediği kişilere açtığı, bilinmesini istemediği ve korunmasını istediği hayata, özel hayat denilmektedir. Başka bir ifadeyle özel hayat; kişilerin hukuken korunan, herkesle paylaşmadığı ve güvendiği kişiler dışında herkesten gizli tuttuğu yaşam alanıdır. Kişilerin özel hayatının korunması hakkı uluslararası hukuk metinleri ve Anayasa başta olmak üzere farklı kanunlarda düzenlenmektedir. Türk Hukukunda da anayasal koruma altında olan bu hak, Anayasanın 20'inci maddesinde güvence altına alınmıştır.

Kişisel verilerin korunması da temel bir insan hakkı olan özel hayatın gizliliği ile doğrudan bağlantılıdır. Kişilerin özel hayatının gizliliğini sağlayabilmek için kişisel verilerinin hukuki koruma altına alınması gereklidir. Kişisel veri, gerçek kişilerle ilgili her türlü veridir. Bu bağlamda isim, soy isim, doğum tarihi ve doğum yeri gibi kişinin sadece kimliğini ortaya koyan bilgiler değil; telefon numarası, motorlu taşıt plakası, sosyal güvenlik numarası, pasaport numarası, özgeçmiş, resim, görüntü ve ses kayıtları, parmak izleri, IP adresi, e-posta adresi, hobiler, tercihler, etkileşimde bulunulan kişiler, grup üyelikleri, aile bilgileri, sağlık bilgileri gibi kişiyi doğrudan veya dolaylı olarak belirlenebilir kılan tüm veriler, kişisel veri olarak kabul edilmektedir.

Teknolojik gelişmelerin temel hak ve hürriyetlere müdahale edebilmeyi kolay hale getirmiş olması ve bu durumun hukuki bir sorun olarak kendini göstermesi bu konuda Türk Hukukunda yasal düzenlemeler yapmayı gerekli kılmıştır. 2010 yılından önce Türk Hukukunda kişisel verilerin korunması sadece Ceza Kanunu'nda düzenlenmekteydi. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 135 ile 140. maddeleri arasında kişisel verilerin kaydedilmesi, verilerin hukuka aykırı olarak ele geçirilmesi ve verilerin yok edilmemesi suç olarak tanımlanmıştır. 2010 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliği ile "özel hayatın gizliliği ve korunması hakkı" başlıklı Anayasa'nın 20. maddesine yeni bir fıkra eklenerek kişisel verilerin korunması, anayasal güvenceye kavuşturulmuştur. Bu fıkra da kişisel verilerin korunması, özel hayatın gizliliği kapsamında güvence altına alınmıştır. Anayasada ayrıca belirtildiği üzere kişisel verilerin korunmasıyla ilgili detaylı düzenlemeler kanunla yapılacaktır. Bu

kapsamda 26.12.2014 tarihinde “Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı” TBMM Başkanlığına sunulmuştu. Tasarının 24.3.2016 tarihinde kanunlaşmış ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu 7.4.2016 tarih ve 29677 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu çalışmada Türk Hukukunda kişisel verilerin korunmasına ilişkin mevzuatta yer alan düzenlemeler ve özel olarak 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu ile getirilen yenilikler kapsamında Kişisel Verileri Koruma Kurumu'nun yapısı ve işleyişi ile görev ve yetkileri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Temel hak ve özgürlükler, Özel hayatın gizliliği, Kişisel verilerin korunması.

Giriş

Temel bir insan hakkı olarak özel hayatın gizliliğinin korunması gerek uluslararası hukuki metinlerde gerekse de ulusal düzenlemelerde güvence altına alınmaktadır. Bu kapsamda kişi, özel (mahrem) alanının devlet tarafından hiçbir karşılık gözetilmeksizin korunmasını talep etme hakkına sahiptir. Bu hak, devlete aynı zamanda bir sorumluluk (ödev) yükler. Çağımızda yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu insanların özel hayatlarına müdahale edilebilmesi daha kolay bir hal almıştır. Bu durumun sonucunda da devletlerin yükü ve sorumluluğu daha fazla artmıştır. Özel hayatın gizliliği kapsamında kişilerin sahip oldukları kişisel verilerinin koruma altına alınması modern hukuk anlayışının bir gereğidir. Bu çalışmada özel hayatın gizliliği kapsamında kişisel verilerin korunması hususunu ele alacağız. Bu kapsamda öncelikle, kısaca özel hayatın gizliliğinin korunması hakkını açıkladıktan sonra terminolojik olarak kişi, kişisel, veri ve kişisel veri kavramlarını tanımlayacağız. Çalışmanın son kısmında ise uluslararası ve ulusal hukuki düzenlemelerde kişisel verilerin korunması konusunu açıklayacağız.

1. Temel Bir İnsan Hakkı Olarak Özel Hayatın Gizliliği

Hak, kişilere hukuk tarafından tanınan ve bu kapsamda birtakım eylem ve edimlerin yerine getirilmesini isteme yetkisi tanıyan menfaatler olarak tanımlanmaktadır (Atar, 111; Deryal, 153; Gözler, 110; Güriz, 49-52). Bu bakımdan soyut bir kavram olan hak, bir taraftan hukuk tarafından korunan bir menfaat; diğer taraftan da sahibine bu korumadan faydalanma yetkisi tanımaktadır (Gözübüyük, 160). Mülkiyet hakkı, miras hakkı, eğitim ve öğrenim hakkı, sosyal güvenlik hakkı, bilgi edinme hakkı gibi tüm haklar kişilere hukuk düzeni tarafından tanınır ve kişilerin bu hakkı kullanmasında bir menfaati olur. Menfaatini gerçekleştirmek isteyen kişiler devletten bu hak kapsamında birtakım eylem ve edimlerin yerine getirilmesini ister. Örneğin Anayasa ile tanınan mülkiyet hakkı kapsamında (m. 35) kişilerin eşya üzerinde hâkimiyet kurma gibi bir menfaati vardır (Akça, 543). Kişi, mülkiyet hakkının korunması kapsamında devletten koruma ve malik olduğu eşya üzerinde tasarrufunu tanıma gibi istemlerde bulunabilir¹. Mülkiyet hakkında olduğu gibi, kişi özel

¹ Mülkiyet hakkının tarihçesi, günümüzde taşıdığı anlam ve kapsamı hakkında ayrıca bkz. Güriz, s. 176-184.

hayatının korunmasını da devletten isteme hakkına sahiptir. Temel bir insan hakkı olarak kişinin özel hayatının korunmasını talep etme hakkı vardır.

Kişinin kendine özgü yaşayışı, yaşama tarzı, kendisini ilgilendiren tutum ve davranışlar özel hayatını oluşturur (Tahmazoğlu Üzeltürk, 1 vd.). Kişinin sadece kendisinin belirlediği kişilere açtığı, bilinmesini istemediği ve korunmasını istediği hayata, özel hayat denilmektedir. Başka bir ifadeyle özel hayat; kişilerin hukuken korunan, herkesle paylaşmadığı ve güvendiği kişiler dışında herkesten gizli tuttuğu yaşam alanıdır.

Özel hayatın sınırları, kişinin izinsiz girilmeyecek, teşhir edilemeyecek ve ticari metaya dönüştürülmeyecek alanlarını kapsamaktadır. Ülkeden ülkeye bazı farklılıklar olmakla beraber çoğu ülkede bu kapsama giren konuları şöyle sıralayabiliriz (Salihpaşaoğlu, 227 vd.);

- Kişinin özel notları,
- Fotoğrafları,
- Mektup veya günlükleri,
- Cinsel yaşamı,
- Sağlığına ilişkin bilgiler,
- Özel hayatını geçirdiği mekânlar,
- Aile ilişkileri vb.

2. Özel Hayatın Gizliliği Kapsamında Kişisel Verilerin Korunması

1982 Anayasasında, tüm demokratik anayasalarda olduğu gibi temel hak ve hürriyetler güvence altına alınmıştır. Temel bir insan hakkı olarak özel hayatın gizliliğini koruma hakkı da 1982 Anayasasının 20. Maddesinde düzenlenmektedir. Anayasa'da 2010 yılında yapılan değişiklikle bu maddeye şöyle bir fıkra eklenmiştir: “Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.”

Özel hayatın gizliliği kapsamında kişisel verilerin korunması hususunu incelemeden önce kişi-kişisel kavramlarını kısaca açıklamakta fayda görüyoruz.

A. Kişi-Kişisel Veri Kavramları

i. Kişi ve Kişisel Kavramı

Kişi kavramı kökenbilim bakımından incelendiğinde, karşılığının Latince “*persona*” kelimesine denk düştüğü görülür. Bu kelime önceleri aktörlerin rolünü oynarken kullandığı “maske”yi ifade ederken, daha sonra aktörü ve oynadığı rolü birlikte ifade etmek için kullanılmıştır. Hukuki anlamda da bu kelimenin kabulü, kökenbilimsel anlamına yaklaşır. Bu bakımdan, kişilerin hukuk sahnesinde oynadıkları rol ifade edilmek istenmiştir (Helvacı, 23).

Kişi kavramı eski Türk dilinde “insan”ı ifade etmektedir (Hatemi, 8). Hukuki anlamda ise, borç altına girebilen ve haklara sahip olabilen varlıkları ifade eder (Helvacı, 23).

Türk hukukunda kimlerin “kişi” olarak kabul edileceğini kanun koyucu Türk Medeni Kanunu ile belirlemiştir. Kanundaki düzenlemeye göre kişiler, gerçek ve tüzel kişiler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Gerçek kişiler denilince insanları anlamak gerekir. Günümüzde çağdaş hukuk sistemlerinin tamamında bütün insanlar kişi olarak kabul edilir. Her insanın hak ehliyeti vardır. Buna göre bütün insanlar, hukuk düzeninin sınırları içinde, haklara ve borçlara ehil olmada eşittirler (TMK m. 8). İnsan ömrünün ve imkânlarının sınırlı olması sebebiyle bazı amaçlara ulaşmanın zorluğu, kanun koyucuyu, ihtiyaçları karşılaması için insan dışında birtakım varlıkları da kişi olarak tanımak zorunda bırakmıştır (Helvacı, 25). Bunlara da tüzel kişiler denilmektedir. Başlı başına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülümlenmiş olan bağımsız mal toplulukları, kendileri ile ilgili özel hükümler uyarınca tüzel kişilik kazanırlar. Amacı hukuka veya ahlâka aykırı olan kişi ve mal toplulukları tüzel kişilik kazanamaz (TMK m. 47). Tüzel kişiler, cins, yaş, hısımlık gibi yaradılış gereği insana özgü niteliklere bağlı olanlar dışındaki bütün haklara ve borçlara ehildirler (TMK m. 48).

Veri koruması alanında kabul edilen ve genel nitelikte kurallar getiren ve Avrupa Parlamentosu ve Konseyi tarafından kabul edilen 95/46/EC6 Direktifinde gerçek kişilerin korunması amaçlanmıştır. Buna karşılık daha sonra kabul edilen Telekomünikasyon Alanında Kişisel Verilerin Korunması Direktifi’nde (97/66/EC) ve bu direktifin eksikliklerini tamamlamak için kabul edilen Elektronik Veri Koruma Direktifi’nde (2002/58/EC) hem gerçek hem de tüzel kişiler koruma kapsamına alınmıştır (Özdemir, 8).

“Kişisel” kavramı ise, kişiye ilişkin konularda kullanılmaktadır. Haklara ve borçlara sahip olan varlıklarla; ilgili, ilişkin veya özgü durumları ifade etmek için “kişisel” kavramı tercih edilmektedir. “Kişisel” uluslararası dokümanlarda “*personal*” olarak ifade edilmektedir.

ii. Veri Kavramı

Sözlük anlamı olarak veri, “*bir araştırmanın, bir tartışmanın, bir muhakemenin temeli olan ana öge, muta, done*” olarak kullanılmaktadır (Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük). İngilizcede “*data*” kelimesinin karşılığı olan veri, Latince “verilen şey” anlamına gelen “*datum*” kelimesine karşılık gelmekte ve Türkçede de Latince gerçek anlamına uygun olarak kullanılmaktadır (Canbek ve Sağiroğlu, 166).

Veri kavramı bilgi (*knowledge*) ve enformasyon (*information*) kelimeleriyle birçok kaynaktan aynı anlamda kullanılmakta fakat bunların hepsinin ayrı anlamları ifade ettiği göz ardı edilebilmektedir. Veri, enformasyon ve bilgi için ham madde özelliği taşıyan ve tek başına çok fazla anlam ifade etmeyen bir niteliktedir (Yılmaz, 98).

iii. Kişisel Veri Kavramı

Ulusal ve uluslararası birçok hukuksal düzenlemede belirtildiği gibi, kişisel veri, belirli ya da belirlenebilir nitelikteki bir kişiye ilişkin her türlü bilgidir. Bu durumda kişisel veriyi, kişisel olmayan verilerden ayırabilmek için temelde iki ölçütten yararlanıldığı söylenebilir. Buna göre, kişisel veriden söz edebilmek için, verinin bir kişiye ilişkin olması ve bu kişinin de belirli ya da belirlenebilir nitelikte olması gerekmektedir (Küzeci, 10-11).

Bu ayrımı, kişinin ismi gibi, basit bir örnekle açıklamaya çalışalım. Bir kişinin ismi, onun belirli ya da belirlenebilir olması için ilk akla gelen bilgidir. Bu anlamda isim, pek çok durumda kişisel veri niteliğindedir. Ancak bazı durumlarda tek başına yeterli olmayabilir. Örneğin, yaygın bir isim ve soy isme sahip olan bir kişiye ilişkin sadece bu bilgiye sahip olmak onu belirlenebilir kılmaz. Aynı şekilde bazen bir kişinin, tam adı bilinmese de belirlenebilir olduğu görülür. “Türkiye Cumhuriyeti’nin şu anki Cumhurbaşkanı” ya da “Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı 1. Hukuk Müşaviri” bilgisini aldığımız zaman, bu kişiler isimleri belirtilmese de kolaylıkla belirlenebilecektir. Bu anlamda ölçütlere dikkat edilerek hangi verilerin kişisel olduğunu saptamakta herhangi bir güçlük bulunmamaktadır

Nihayetinde şöyle bir açıklama yapabiliriz: Kişisel veri, gerçek kişilerle ilgili her türlü veridir. Bu bağlamda adı, soyadı, doğum tarihi ve doğum yeri gibi bireyin sadece kimliğini ortaya koyan bilgiler değil; telefon numarası, motorlu taşıt plakası, sosyal güvenlik numarası, pasaport numarası, özgeçmiş, resim, görüntü ve ses kayıtları, parmak izleri, IP adresi, e-posta adresi, hobiler, tercihler, etkileşimde bulunulan kişiler, grup üyelikleri, aile bilgileri, sağlık bilgileri gibi kişiyi doğrudan veya dolaylı olarak belirlenebilir kılan tüm veriler, kişisel veri olarak kabul edilmektedir.

Yapılan ulusal ve uluslararası düzenlemelerde “hassas veri” (*sensitive data*) kavramının kullanıldığı da görülmektedir. Bunun yanında “özel nitelikli kişisel veriler”, “özel kişisel veriler” ve hatta “özel korumaya layık olan veriler” kavramlarının da kullanıldığı görülmektedir (Kaya, 318). 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununda da hassas veri kapsamında şöyle bir düzenleme yer almaktadır: “*Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri özel nitelikli kişisel veridir.*” (m. 6/1).

B. Kişisel Verilerin Korunması

Dünya’da ilk veri koruma kanunu 1970 yılında Almanya’nın Hesse Eyaletinde çıkarılan veri koruma kanunudur. Bilişim sistemleri yardımıyla tapu kayıtlarına erişim sağlanabilmesi karşısında, verilerin elde edilmesi ve depolanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Aynı şekilde, 1973 yılında İsveç ve 1978 yılında Fransa’da veri korunması kanunları, devlet elinde bulunan çok sayıdaki verinin “kimlik numarası” benzeri bir kayıt sistemi sayesinde kolaylıkla entegre edilebilmesi sonucunda, geçmişte hiç mümkün olmayan bir etkinlik ile veri işlemenin mümkün hale

gelmesi ve kişilerin böyle sistemli bir veri işlemesi karşısında kişilerin korumaya muhtaç oldukları düşüncesiyle hazırlanmıştır.

i. Kişisel Verilerin Uluslararası Düzeyde Korunması

Kişisel verilerin korunması alanının düzenlenmesi düşüncesi 20. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Bu alanda kişisel verilerin korunmasına ilişkin ilk önemli çalışma ülkemizin de üyesi bulunduğu *İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı* (OECD) tarafından 23.09.1980 tarihinde kabul edilen *Kişisel Alanın ve Sınır Aşan Kişisel Bilgi Trafiğinin Korunmasına İlişkin Rehber İlkeler* olmuştur.

Günümüzde, kişisel verilerin korunmasına ilişkin düzenlemeler konusunda, tüm dünya genelinde en sıkı koruma Avrupa Birliği hukukunda bulunmaktadır. Bu kapsamda Avrupa Birliği Hukukundaki yaklaşımlar incelenecektir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Ülkemizin de kurucu üyeleri arasında bulunduğu Avrupa Konseyi (*Council of Europe, Conseil d'Europe*) tarafından hazırlanan ve 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanıp 3 Eylül 1953'te yürürlüğe giren İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (İHAS), kişisel verilerin işlenmesi hakkında doğrudan bir düzenleme içermemektedir. Buna karşın, İHAS içtihat yoluyla yorumlanarak, daima gelişen ve değişen dünyanın şartlarına göre yeniden yorumlanan “yaşayan” bir metindir. Bu itibarla, İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM), Sözleşme'nin 8. Maddesinde yer alan “haberleşmenin gizliliğine” ilişkin normu zaman içerisinde daha geniş yorumlamak suretiyle, kişisel verilerin korunmasına ilişkin bir düzenleme haline getirmiştir². Buna ek olarak, İHAM kararlarında ülkemizin 28 Ocak 1981 tarihinde imzaladığı ve 30/1/2016 tarihli ve 6669 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan “*Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi*”ne atıfta bulunulmakta ve bu verilerin özel hayatın gizliliğinin bir parçası olduğu kabul edilmektedir. Dahası, İHAM kararlarında³ kişisel verilerin tanımına ilişkin dahi detaylı örnekler yoluyla açıklamalar verilmektedir. Öyle ki, kişilere ait “görüntü”, “fotoğraf”, “parmak izi”, “DNA profili”, “hücre örnekleri”, “ev adresi” ve “yaş, doğum tarihi ve fiziksel özellikler”, kişisel veri kapsamında değerlendirilmektedir.

108 Sayılı Sözleşme

Kişisel verilerin korunması alanında bugün hala geçerliliğini korumakta olan ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununun da temelinde yatan prensiplerin şekillenmesinde büyük rol

² İHAM tarafından, kişisel verilerin korunmasına ilişkin temel hususların incelendiği rehber için bkz. http://www.echr.coe.int/Documents/Handbook_data_protection_ENG.pdf.

³ Peck v. Birleşik Krallık, Başvuru No: 44647/98, 28.01.2003; Sciacca v. İtalya, B.No:50774/99, 11.01.2005; S. ve Marper v. Birleşik Krallık, (Büyük Daire), B.No: 30562/04, 30566/04, 04.12.2008; Alkaya v. Türkiye, B.No: 42811/06, 09.10.2012; K.U. v. Finlandiya, B.No:2872/02, 02.12.2008; Bernh Larsen Holding AS ve Diğerleri v. Norveç, No. 24117/08, 14.3.2013.

oynayan hukuki metin, Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanarak 28 Ocak 1981 tarihinde Strazburg'da imzaya açılan ve 1 Ekim 1985 tarihinde yürürlüğe giren *Kişisel Verilerin Otomatik İşleme Tabi Tutulması Karşısında Bireylerin Korunması Sözleşmesi*'dir. Avrupa Konseyi'nin bir kurucu üyesi olarak Türkiye de, 28 Ocak 1981 tarihinde sözleşmeyi imzalamıştır. Anılan Sözleşmeye Avrupa Konseyi dışındaki ülkelerin de taraf olma imkânı bulunmaktadır.

108 sayılı Sözleşme olarak da bilinen Sözleşmenin temel amacı; her üye ülkede, uyruğu veya ikametgâhı ne olursa olsun gerçek kişilerin, temel hak ve hürriyetlerini ve özellikle kendilerini ilgilendiren kişisel nitelikteki verilerin otomatik bilgi işleme tabi tutulması karşısında özel yaşam haklarını güvence altına almaktır.

108 sayılı Sözleşme, kişisel verilerin işlenmesine ilişkin bugün Avrupa'da hala geçerli düzenlemelerin temelinde yatan kavramaların yer aldığı metindir. Yıllar içerisinde teknolojiye yaşanan gelişmeler çerçevesinde daha farklı tedbirlerin alınması gerekliliğiyle ve de sektörel düzenlemelerle kişisel verilerin korunması konusu çok daha geniş bir alanda ve detaylı bir şekilde işlenmiş de, verilerin işlenmesine ilişkin genel hatlar sözleşmede belirtildiği şekilde korunmuştur.

95/46/EC Sayılı Direktif

Üye ülkeler tarafından Avrupa Konseyinin 108 sayılı Sözleşmesi ve OECD Rehber İlkeleri doğrultusunda oluşturulan veri koruma mevzuatlarının değişik ve birbirinden farklı uygulamalarının ortak pazarın tamamlanması önünde bir engel oluşturduğu kanaatine varılmış ve Avrupa Birliği Komisyonu, 1990 yılında kişisel verilerin işlenmesi ve bu verilerin serbest dolaşımı hakkında bir Direktif taslağı hazırlamıştır. Bu taslağın yoğun eleştiriler alması üzerine 1992 yılında ikinci bir taslak oluşturulmuş ve 95/46/EC sayılı "*Kişisel Verilerin İşlenmesinde Gerçek Kişilerin Korunması ve Bu Verilerin Serbest Dolaşımı Direktifi*" 24 Ekim 1995 tarihinde kabul edilerek 25 Ekim 1998 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Direktif'in birinci maddesinde ; esas olarak üye ülkelerde gerçek kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin, bu bağlamda özellikle kişisel verilerinin işlenmesi karşısında özel hayatlarının korunmasının amaçlandığı ifade edilmektedir . Bununla birlikte, kişisel verilerin üye ülkeler arasında serbest dolaşımı kısıtlanmamalı veya yasaklanmamalıdır. Avrupa Komisyonu Direktif'in başlangıç kısmında Direktif'in çeşitli amaçlarını ortaya koymuş bulunmaktadır . Buna göre en öncelikli hedef üye ülkelerin veri koruma mevzuatlarının birbiriyle uyumlu olmasının sağlanmasıdır . Direktif bu hedefe ulaşılması için asgari seviyede bir koruma oluşturmaktadır . Bu doğrultuda ise tüm üye ülkeler ya veri koruma kanunlarını yürürlüğe koymuş veya mevcut veri koruma mevzuatlarını Direktif hükümleri paralelinde değiştirmişlerdir.

Direktif ile amaçlanan , her üye ülkede kişisel verilerin eşit seviyede korunmasının garanti altına alınmasıdır. Başka bir ifade ile Direktif'in iç hukuka aktarılmasında üye ülkelere beklenen , veri koruması düzenlemelerinin , yeterli bir veri koruması sağ lamaları şartıyla , aynı olmalarından

ziyade eşit ağırlıkta olmalarıdır. Böylelikle, ulusal sınırlar ötesinde faaliyette bulunan şirketlerin işlem masraflarının azaltılması gibi ekonomik çıkarlar da gözetilmektedir.

AB Genel Veri Koruma Regülasyonu (GDPR)

Teknolojik gelişmeler ve küreselleşmenin sonucunda Veri Koruma Direktifi'nin kabul edildiği 1995 yılında öngörülemez yeni zorluklar ortaya çıkmıştır. Özellikle internetin hızlı gelişimi, toplanan ve paylaşılan veri miktarını artırmıştır. Sonuç olarak kişisel veriler günümüzde çok daha kolay işlenebilmektedir ve bu husus kişilerin haklarını ihlal edebilmekte ve kendi verileri üzerindeki kontrollerinin azalmasına yol açmaktadır.

Avrupa Birliği'ne üye devletler arasındaki veri aktarımındaki ve uygulamadaki farklılıklar da Veri Koruma Direktifi'nin amacının gerçekleştirilmesini kısıtlamış ve maliyetli uygulamalara yol açarak iş sektörlerinde negatif etki yaratmıştır. Özel sektörde ve kamu sektöründe, üye devletlerdeki farklı uygulamalar ve yasal birlik olmaması sebebiyle yüksek maliyetler ortaya çıkmıştır. Reform tartışmaları, kişisel verilerin ekonomik açıdan öneminin artmasını müteakip başlamıştır. Reformun amacı; vatandaşları verilerinin korunması ve aynı zamanda iş kollarının ağır yüklerden kurtarılması olarak belirlenmiştir.

Avrupa Birliği kapsamında 25 Ocak 2012 tarihinde Avrupa Komisyonu, AB Genel Veri Koruma Regülasyon'u taslağını sunmuştur (Başalp, 77-105). AB hukukunda direktif üye devletler arasında uyulması gereken minimum kriterleri belirlerken regülasyon kanun gibidir ve üye ülkelerin iç hukuklarına birebir uygulanması gerekmektedir.

AB Hukuku uyarınca direktiflerin çerçeve niteliğinde olması, düzenledikleri konuya ilişkin genel amaçları belirlemesi, iç hukukta uygulanmaları için ayrıca bir düzenleme yapmayı gerektirmesi, üye ülkelere esneklik tanınması ve bu gerekçelerle tüm AB üyesi ülkelerde farklı kurallar bulunması, yeknesaklık sağlanamaması sebebiyle AB, kişisel verilerin korunması konusunu, yürürlüğe girdikleri anda AB'ye üye tüm üyelerde herhangi bir işleme gerek kalmaksızın etki doğuran bir Tüzük ile düzenleme ihtiyacı hissetmiştir. (Başalp, 78). Bu kapsamda hazırlanan Genel Veri Koruma Tüzüğü (*General Data Protection Regulation-GDPR*), Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi tarafından 27.04.2016 tarihinde onaylanmıştır. Tüzük için iki yıllık geçiş süreci öngörülmüştür ve Tüzük, 25.05.2018 tarihi itibarı ile AB üyesi tüm ülkelerde yürürlüğe girmiş olacaktır. Tüzük'le birlikte AB üye ülkelerde yer alan kişisel verilerin korunmasına ilişkin temel ilkeler aynen korunmuş; bununla birlikte bazı yeni müesseseler Tüzük'te düzenlenmiştir.

ii. Kişisel Verilerin Ulusal Düzeyde Korunması

Anayasada da belirtildiği üzere kişisel verilerin korunmasıyla ilgili detaylı düzenlemeler kanunla yapılacaktır (m 20/son). Bu kapsamda 26.12.2014 tarihinde "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu Tasarısı" TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Tasarı, 24.3.2016 tarihinde kanunlaşmış ve 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu 7.4.2016 tarih ve 29677 sayılı Resmi Gazetede

yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun dışında kişisel verilerin korunmasıyla ilgili düzenlemelerin yer aldığı bazı kanunlar şöyledir:

- Türk Ceza Kanunu
- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
- Türk Medeni Kanunu
- Türk Borçlar Kanunu
- Ceza Muhakemesi Kanunu
- Basın Kanunu
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
- Türkiye Radyo Televizyon Kanunu
- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu

Sonuç

İnternet çağında yaşanan gelişmeler, insanoğlunun şimdiye kadar geçirdiği serüvenin adeta seri çekim hali gibi. Yani, insanoğlunun çağımıza kadar geçirdiği evrelerde yaşadığı yüzyıllarca süren süreç belki de günümüzde gösterdiği gelişimin söz konusu olduğunda günlerle ölçülememekte. Bu kadar hızlı gelişen ve değişen bir dünya düzeninde, insanların özel hayatının önemli bir kısmını oluşturan kişisel verilerinin de hukuk düzeni tarafından korunması elbette ki bir zorunluluktur.

Konuyu daha iyi anlayabilmek için; gerek web üzerinden gerekse de akıllı telefonların mağazalarından indirilen ücretsiz uygulamaların piyasa değerlerine bakalım. Dünya’da piyasa fiyatlaması bakımından en değerli markalar arasında haberleşme siteleri ve sosyal medya platformları yer almakta. Ancak dikkat edilirse, bu sitelerin kullanımı büyük oranda ücretsizdir. Peki, bu siteler ücretsiz olarak kullanılmalara rağmen nasıl oluyor da bu kadar değerli olabiliyorlar? Sorunun ilk cevabı (ve masum olanı) reklam gelirleri olarak verilebilir. Bilinmeyi ve kötüye kullanılabilir olanı ise üyelerin kişisel verilerinin (cinsiyet, yaş, memleket, ilgi alanları, sağlık sorunları vs.) pazarlanarak gelir elde edilmesidir. Bunların dışında bilinmeyen onlarca durum daha olabilir. Ancak bilinen bir şey var ki: Her iki halde de insanoğlu hukukun korunmasına muhtaçtır. Bu bakımdan, günümüzde kişisel verilerin korunması hakkı her ne kadar uluslararası ve ulusal hukuki metinlerde özel hayatın gizliliği hakkının bir parçası olarak düzenlenmekte olsa da, kanaatimizce yakın gelecekte ayrı bir insan hakkı olarak daha detaylı düzenlemelerle güvence altına alınacaktır (alınmalıdır).

Kaynaklar

Adnan GÜRİZ, *Hukuk Başlangıcı*, 11. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006.

Cemil Kaya, “Avrupa Birliği Veri Koruma Direktifi Ekseninde Hassas (Kişisel) Veriler Ve İşlenmesi”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. 69, S. 1-2, 2011, s.317-334.

Elif KÜZECİ, *Kişisel Verilerin Korunması*, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018.

Gürol CANBEK ve Şeref SAĞIROĞLU, , “Bilgi, Bilgi Güvenliği ve Süreçleri Üzerine Bir İnceleme”, *Politeknik Dergisi*, C. 9, S. 3, 2006, s.165-174.

Hayrunnisa ÖZDEMİR, *Elektronik Haberleşme Alanında Kişisel Verilerin Özel Hukuk Hükümlerine Göre Korunması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.

Hüseyin HATEMİ, *Kişiler Hukuku Dersleri*, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2001.

Kemal GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, 16. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa, 2014.

Kürşat AKÇA, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Mülkiyet Hakkı”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, c. 1, 2015, s. 543-596.

Malik YILMAZ, “Enformasyon ve Bilgi Kavramları Bağlamında Enformasyon Yönetimi ve Bilgi Yönetimi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 49, S. 1, 2009, s. 95-118.

Nilgün BAŞALP, “Avrupa Birliği Veri Koruması Genel Regülasyonu’nun Temel Yenilikleri”, *Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 21, s. 77-105

Serap HELVACI, *Gerçek Kişiler*, 5. Baskı, Legal Yayınevi, İstanbul, 2013.

Sultan TAHMAZOĞLU ÜZELTÜRK, *1982 Anayasası ve İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesine Göre Özel Hayatın Gizliliği Hakkı*, Beta Yayınevi, İstanbul, 2004.

Şeref GÖZÜBÜYÜK, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, 35. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2013.

Yahya DERYAL, *Hukukun Temel Kavramları (Hukuka Giriş)*, 6. Baskı, Derya Kitabevi, Trabzon, 2008.

Yaşar SALİHPAŞAOĞLU, “Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 17, S. 3, 2013, s. 227-266.

Yavuz ATAR, *Türk Anayasa Hukuku*, 8. Baskı, Mimoza Yayınları, Konya, 2013.